

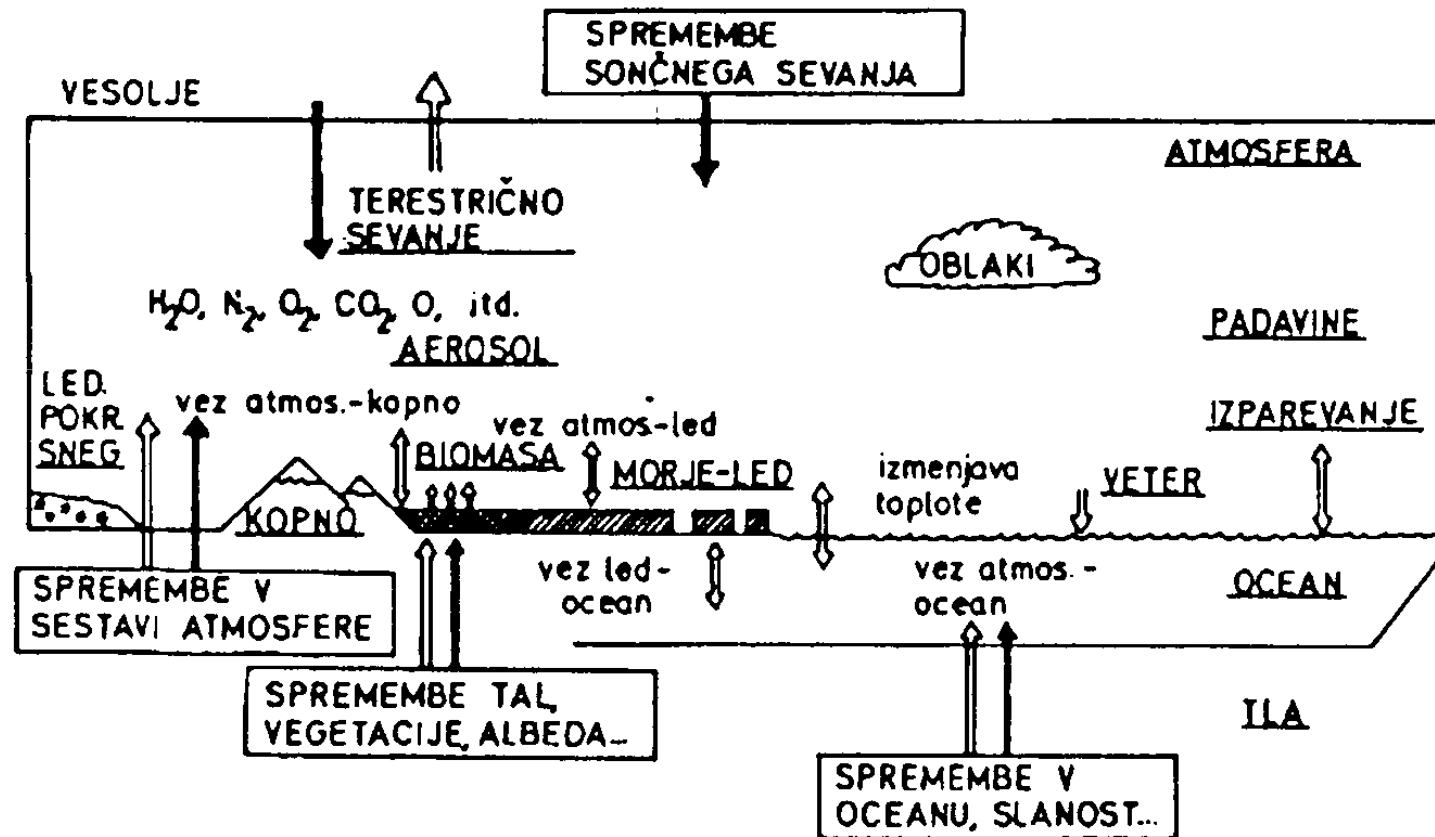
KLIMATSKI DEJAVNIKI (1)

PREGLED predavanja

- Karakteristike, toplotne kapacitete A-O-K vztrajnost sistemov
- Vrste oscilacij sistema
- Klimatski dejavniki – pregled
- Klimatski dejavniki – sončno obsevanje
  - aerosol

KLIMATSKI SISTEM

Stanje klimatskega sistema neprestano spreminja v času.
Variabilnost (oscilacije, fluktuacije) ima zelo različne periode.

SHEMATSKI PR'KAZ KOMPONENT KLIMATKEGA SISTEMA S SPREMEMBAMI ZUNANJH (→) IN NOTRANJH PROCESOV (⇌). (US GARP Commity, 1974)

Posamezni deli klimatskega sistema imajo različne fizikalne značilnosti. Pri oblikovanju klime običajno privzamemo, da sodeluje atmosferski del v celoti, medtem ko sta aktivno udeleženi le zgornja plast oceanov in tal. Razmerje toplotnih kapacitet pokaže, da imajo oceani bistveno večji vpliv na klimatske razmere kot pa kopno.

	ATMOSFERA	OCEAN	KOPNO
	celotna	zgornjih 240 m	zgornjih 10 m
masa	$5,3 \cdot 10^{15}$ ton	$8,7 \cdot 10^{16}$ ton	$3 \cdot 10^{15}$ ton
specifična toplota	$1 \cdot 10^3$ J/kgK	$4,2 \cdot 10^3$ J/kgK	$0,8 \cdot 10^3$ J/kgK
toplotna kapaciteta	$5,32 \cdot 10^{15}$ MJ/K	$36,45 \cdot 10^{16}$ MJ/K	$2,38 \cdot 10^{15}$ MJ/K
ρ	1,3	1000	2000 kg/m ³
razmerje toplotnih kapacitet	1	68,5	0,45

KLIMATSKI SISTEM

Variabilnost (oscilacije, fluktuacije) ima zelo različne periode.

1. DEFINIRANE PERIODE

	<i>perioda</i>	<i>vzroki</i>
dnevna nihanja	dan/noč	insolacija
plimovanje	12h25min, 24h50 min	Luna, Sonce
Sezonska nihanja	Letni časi, monsuni	kroženje Zemlje okrog Sonca

KLIMATSKI SISTEM

2. NEREGULARNE PERIODE

	'perioda'	vzroki
sinoptična nihanja	nekaj dni v atmosferi nekaj tednov v oceanih	Rossbyevi valovi
globalna nihanja	tedni do meseci	spremembe zonalne cirkulacije
letna nihanja	2 do 5 let	El Ninjo (na cca. 2 leti) oscilacije Zalivskega toka (3.5 let)
nihanja znotrajstoletja	do 100 let	
medstoletna nihanja	od 100 do 1000 let	
klimatska nihanja	od 1000 do 10000 let	

Klimatska povprečja

- Po dogovoru vsakih 30 let za vse članice WMO
- Ideja že leta 1872 (International Meteorological Committee)
- World Meteorological Organization je naslednica International Meteorological Committee- ja in definira klimatska povprečja kot *"period averages computed for a uniform and relatively long period comprising at least three consecutive 10-year periods"* (WMO, 1984).
- Klimatska povprečja se računajo za naslednja obdobja
1 Januar, 1901 - 31 December , 1930,
1 Januar, 1931 – 31December , 1960, itd.
- Zadnje globalno standardno obdobje povprečenja je 1961-1990.
(tudi 1971-2000)

KLIMATSKI DEJAVNIKI (1)

Kaj odloča o podnebjju?

- **Površje tal**
  - Albedo
  - Evaporacija
  - Temperatura
- **Oceani**
  - Albedo
  - Evaporacija
  - Prenos energije z oceanskimi tokovi in vertikalnim mešanjem
- **Toplogredni plini** (H₂O para, CO₂, O₃)
  - Atmosferska emisivnost
  - Absorpcija sončnega sevanja
- **Sončno sevanje**
  - Orbitalni dejavniki
  - Geografska širina
- **Oblaki**
  - Albedo
  - Emisivnost amosfere
  - Absorpcija in sipanje sončnega sevanja
- **Aerosoli**
  - Albedo
  - Absorpcija in sipanje sončnega sevanja
  - Kondenzacijska jedra

KLIMATSKI DEJAVNIKI

5 skupin

- Sončno obsevanje
- Transmisijske lastnosti atmosfere za prenos različnih sevanj
- Cirkulacija atmosfere in oceanov
- Lastnosti površja
- Relief

KLIMATSKI DEJAVNIKI

1. dejavnik

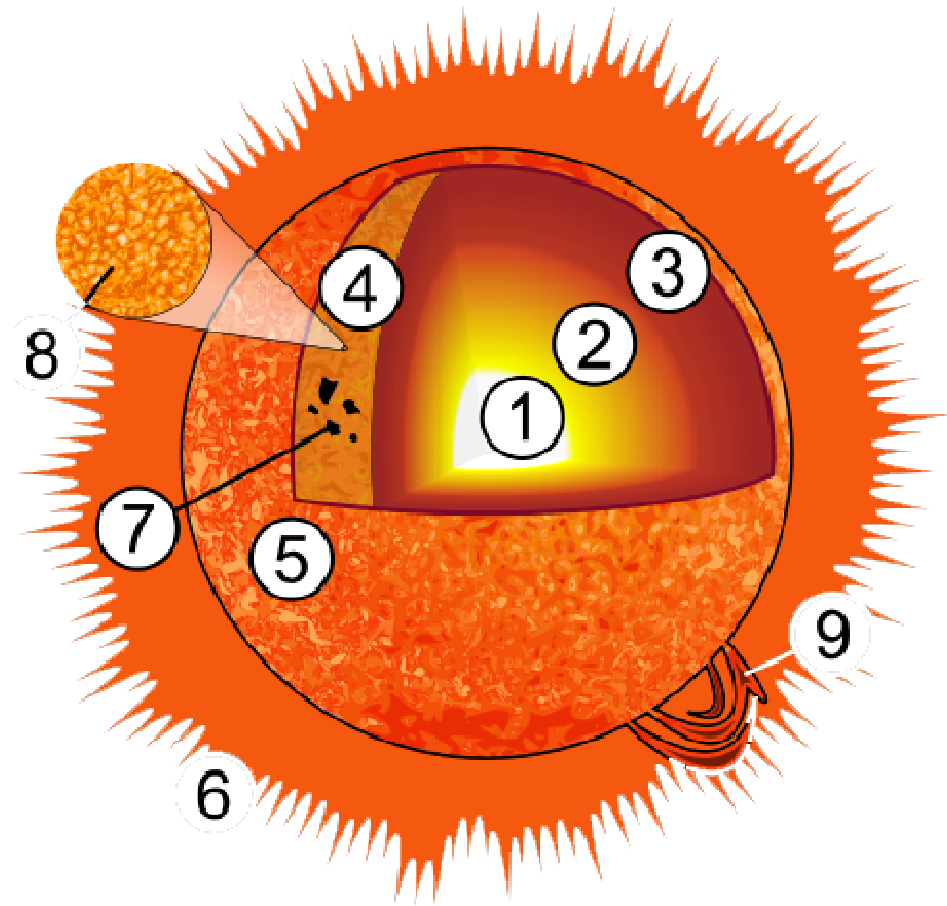
- Sončno obsevanje
- Transmisijske lastnosti atmosfere za prenos različnih sevanj
- Cirkulacija atmosfere in oceanov
- Lastnosti površja
- Relief

Osnovna dejstva o Soncu

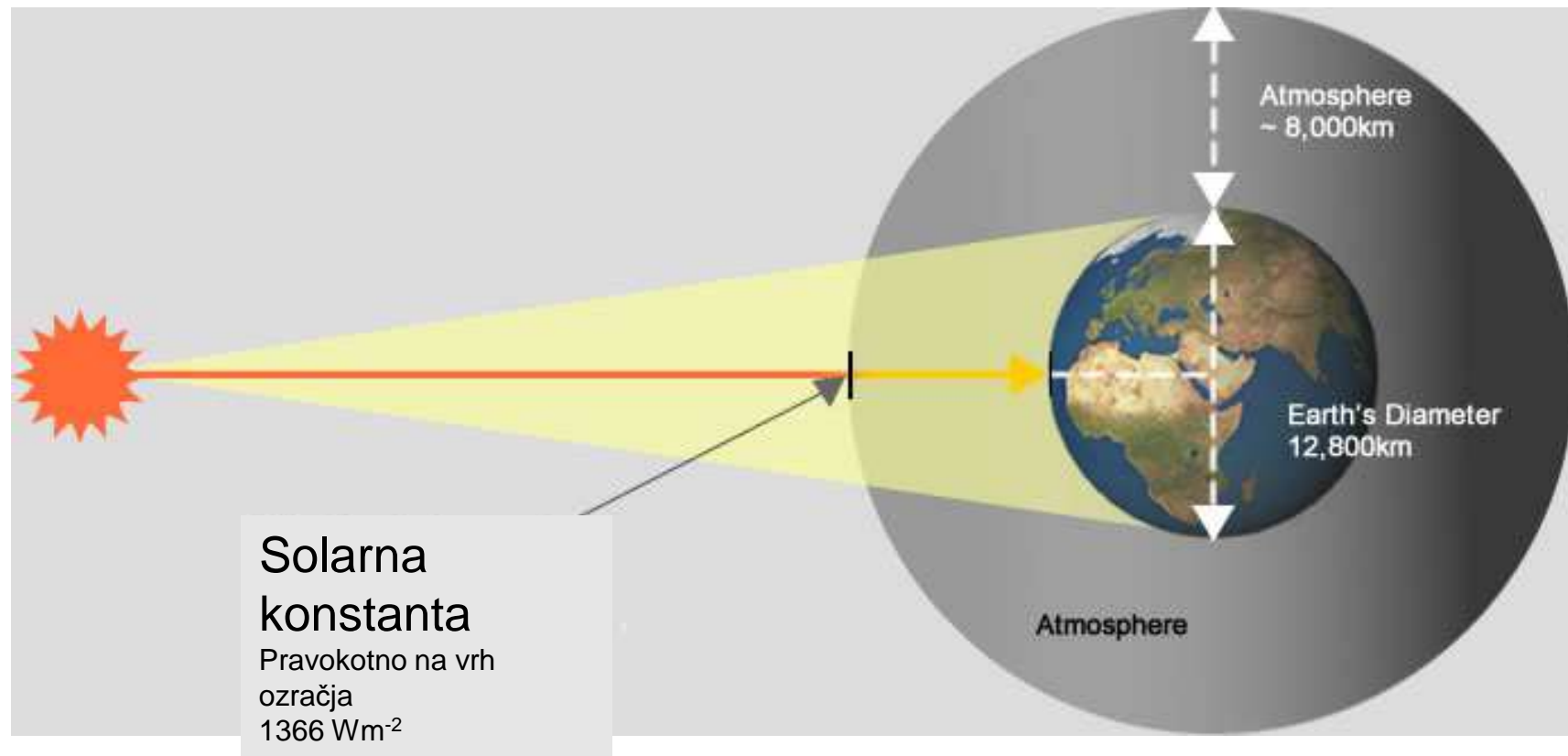
1. Masa 2×10^{33} gramov = 333,000 Zemelj
2. Premer 1,392,000 km = 109 Zemelj = 10 Jupitrov
3. Starost 4.6 milijarde let
4. Vrtenje 25 dni na ekvatorju, 36 na polih (na površini)
5. Luminoznost: 3.83×10^{33} ergs na sek, 1370 W/m²
6. Temperatura: 15 milijon K v sredici, 5770 na "površini"
7. Gostota: 8 x zlato v jedru, povprečje ~ 1.5 voda
8. Magnetno polje 1-2 Gauss, na 1000 v sončnih pegah
9. Sestava: 72% (92.1%) H, 25% (7.8%) He, "kovine"

Sonce

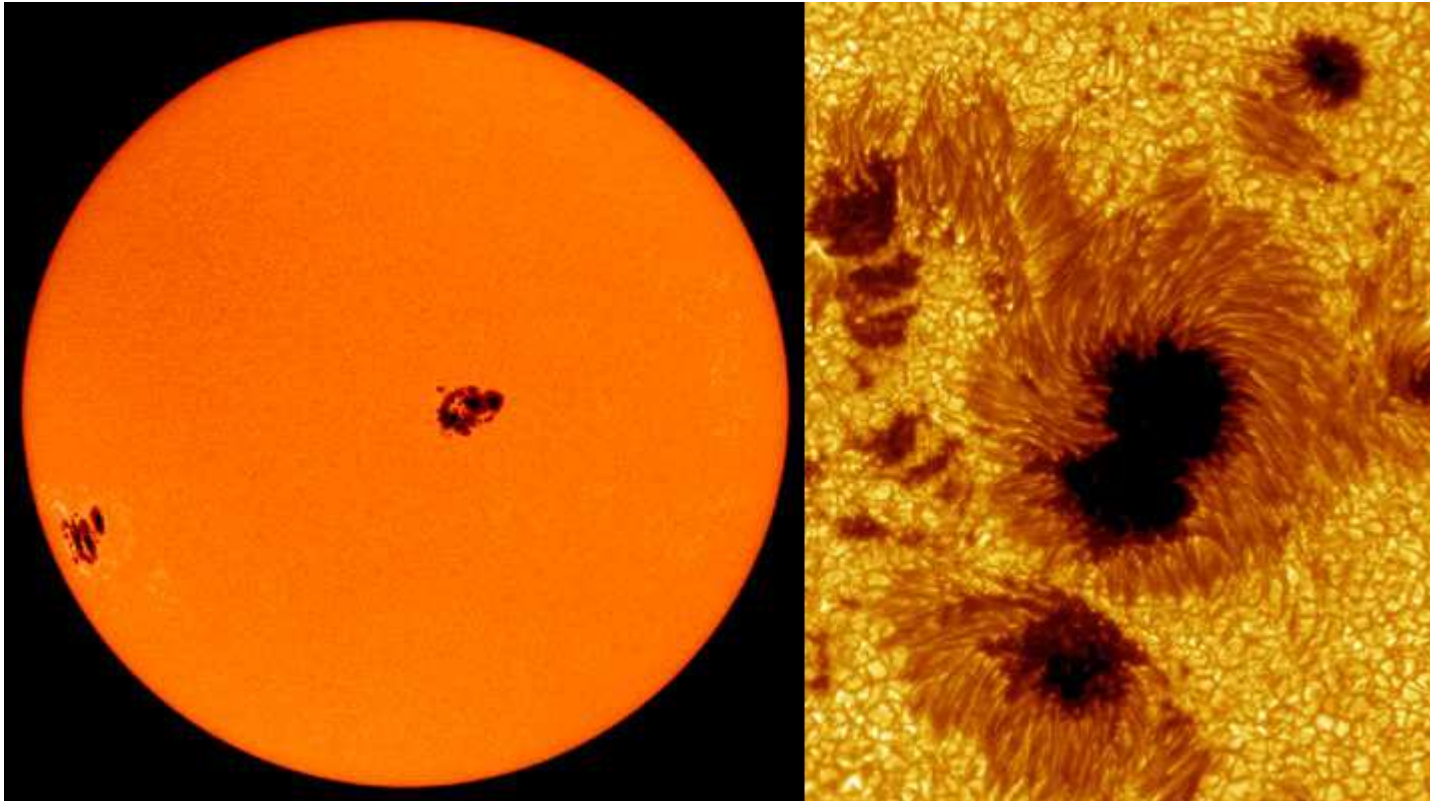
1. Jedro
2. Radiacijska cona
3. Konvekcijska cona
4. Fotosfera
5. Kromosfera
6. Korona
7. Sončeve pege
8. Granule
9. Protuberance

Solarna konstanta

Sončeve pege

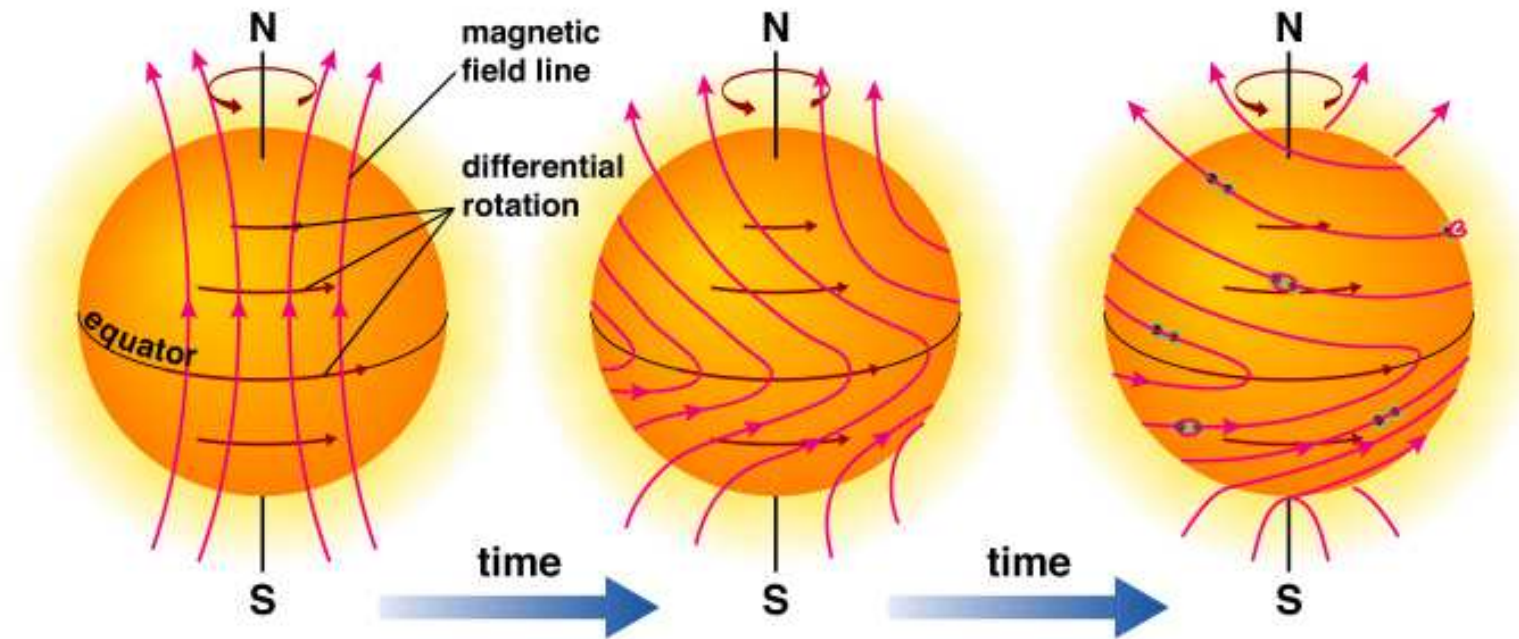
<http://spaceweather.com/>

Čas trajanja

Tipično nekaj dni

Zelo velike – nekaj tednov

Sončeve pege

Copyright © Addison Wesley

Vrtenje Sonca: 25 dni na ekvatorju,
36 na polih (na površini)

Sončevi cikli

- Heinrich Schwabe – 1843
  - Pege se ciklično pojavljajo in izginjajo
  - **11 letni cikel**
  - Najbolj raziskan
  - Dober pokazatelj aktivnosti Sonca
- Gleissbergov cikel [70 - 100 let]
  - Minimumi: 1670, 1810, 1895
- Suessov cikel [210 let] ??
- Hallstattski cikel [2300 let]??

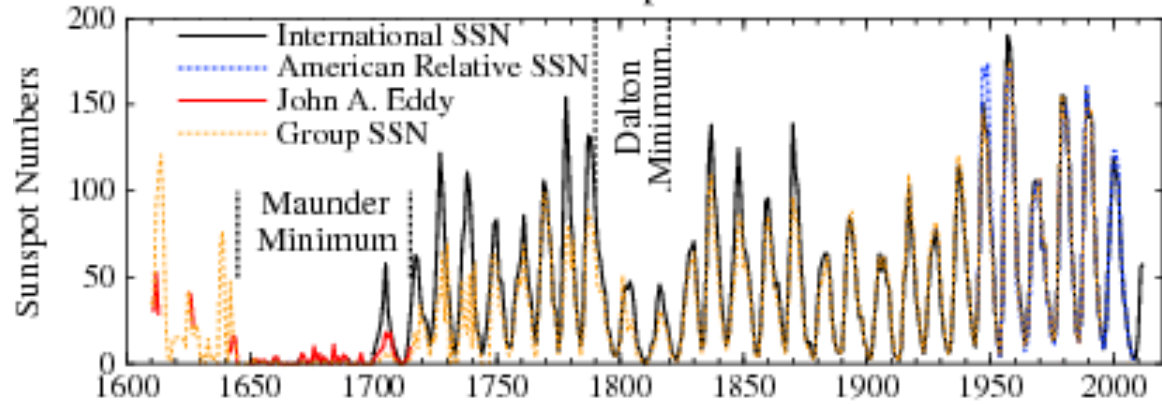
Satelitske meritve

- Začetek leta 1978
- TSI se spreminja skupaj s Sončevim ciklom
  - Povprečna sprememba med minimumom in maksimumom: 0,1% ($1,3 \text{ W/m}^2$)
  - Povprečna vrednost 1366 W/m^2
  - Spremembe na krajših časovnih intervalih
    - Npr. velike sončeve pege
    - 0,2% (v enem mesecu)

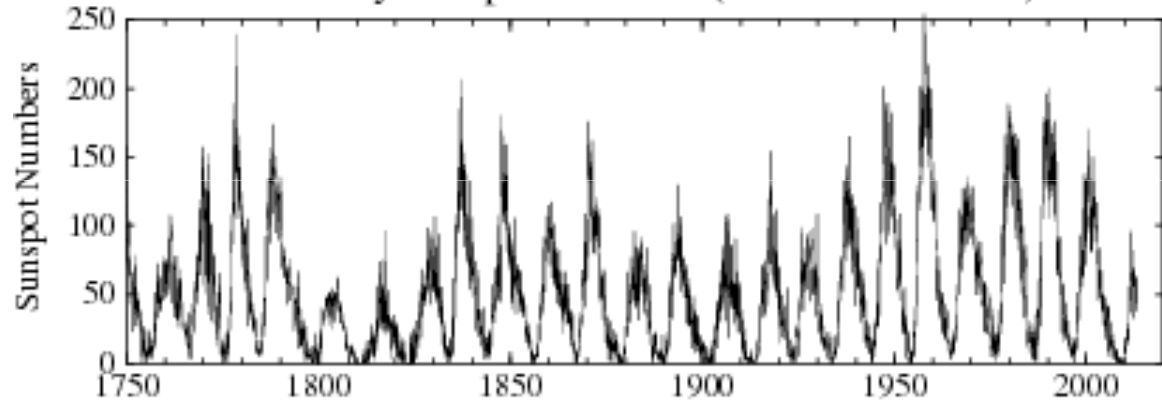

Satelit SORCE (Solar Radiation and Climate Experiment)

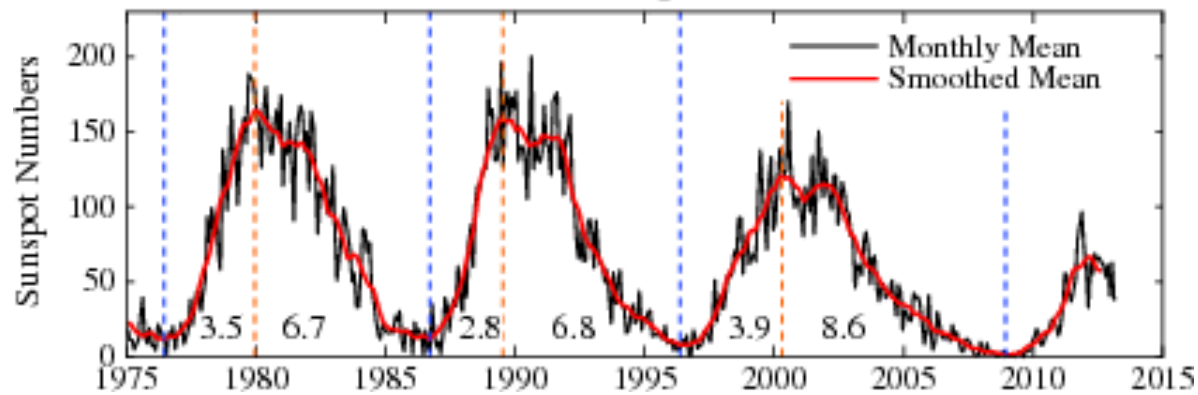
Annual Sunspot Numbers

Monthly Sunspot Numbers (International Data)

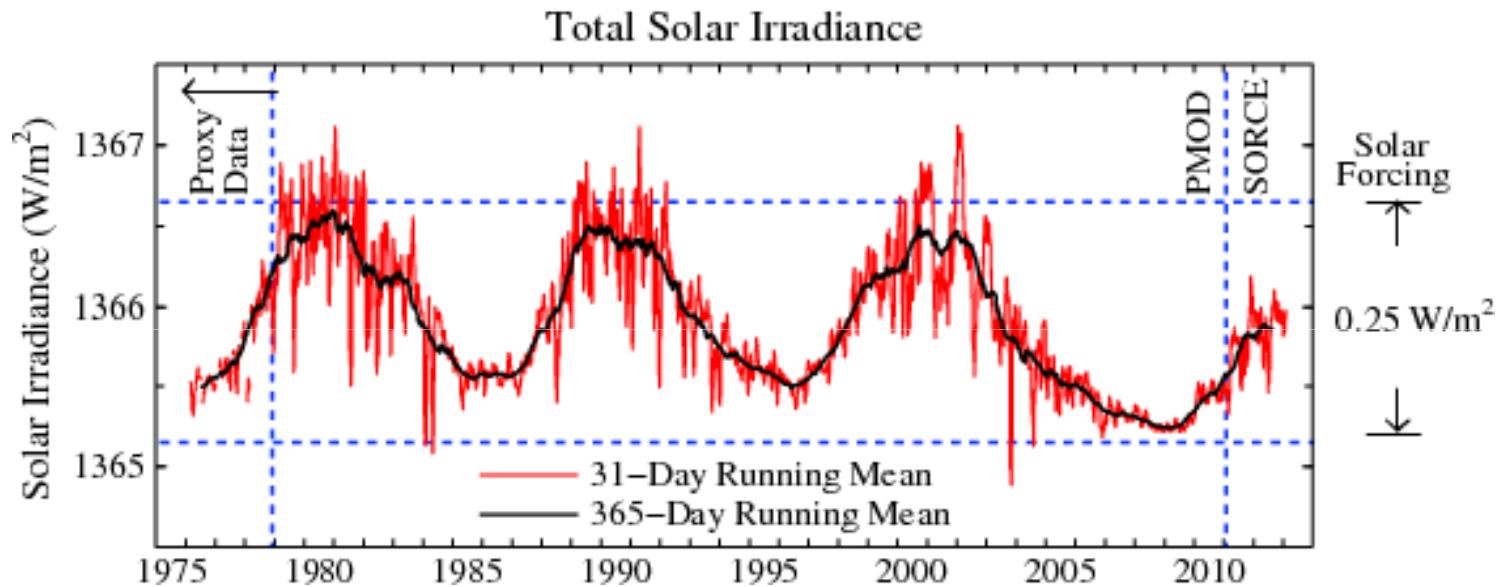

Monthly Sunspot Numbers

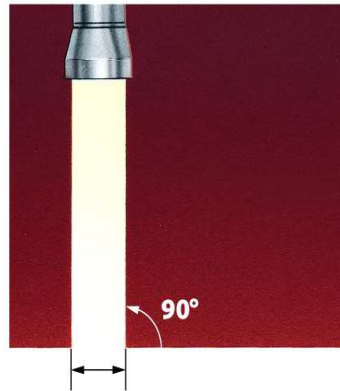
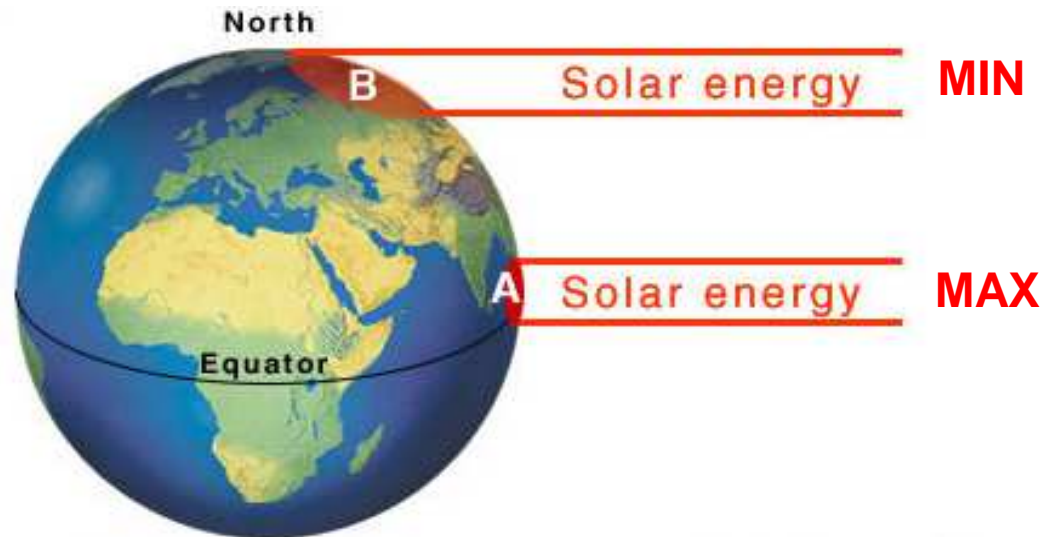
ZADNJI SONČNI CIKEL JE NEOBIČAJEN....?

Najmanjša sončna aktivnost po letu 1906

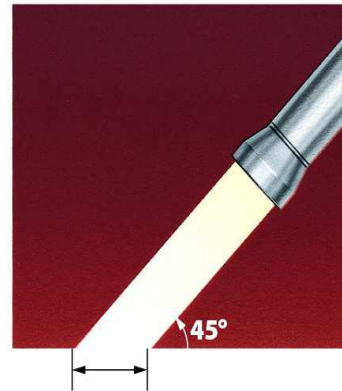

Solar irradiance through Feb 2013 (multiple satellite records)

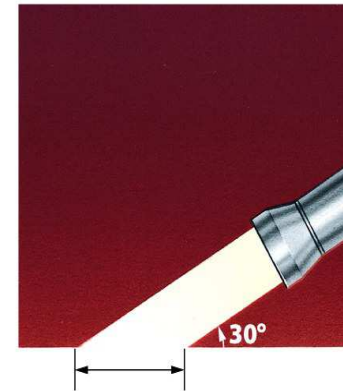
Celoletni dotok energije sončnega obsevanja **na vrh ozračja** je pri različnih geografskih širinah različen

1 unit of surface area
One unit of light is concentrated over one unit of surface area.

1.4 units of surface area
One unit of light is dispersed over 1.4 units of surface area.

2 units of surface area
One unit of light is dispersed over 2 units of surface area.

Gostota energijskega toka (v W/m^2) na ploskvi je odvisna od vpadnega kota sevanja

Celoletni dotok energije sončnega obsevanje
na vrh ozračja pri različnih **geografskih širinah**

geogr. širina ($^{\circ}$)	0	30	60	90
sončno obsevanje (MJm^{-2})	10890	9600	6200	4520

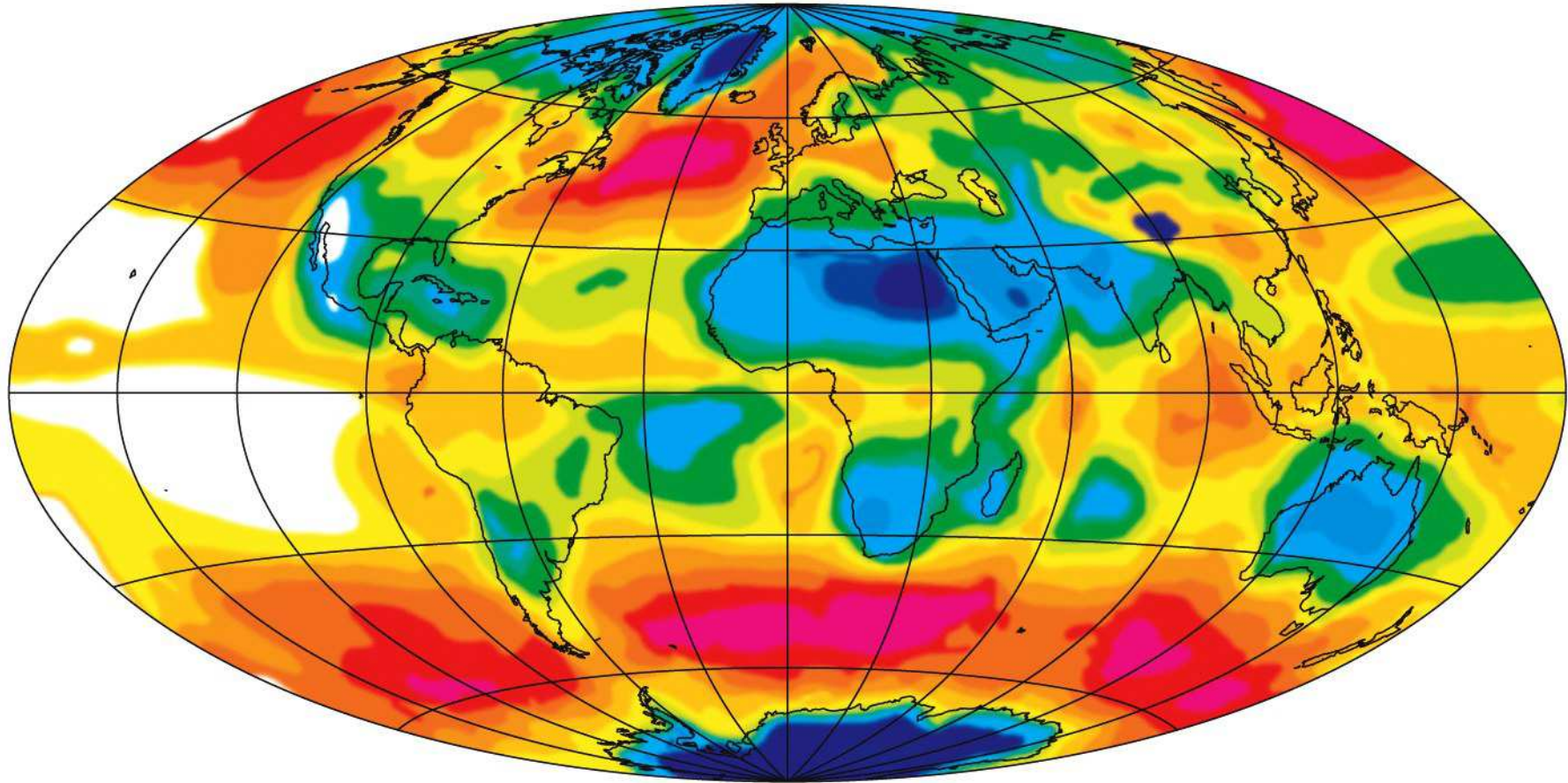
Na tleh : dodati še **vpliv vremena** (npr. oblačnosti)

•

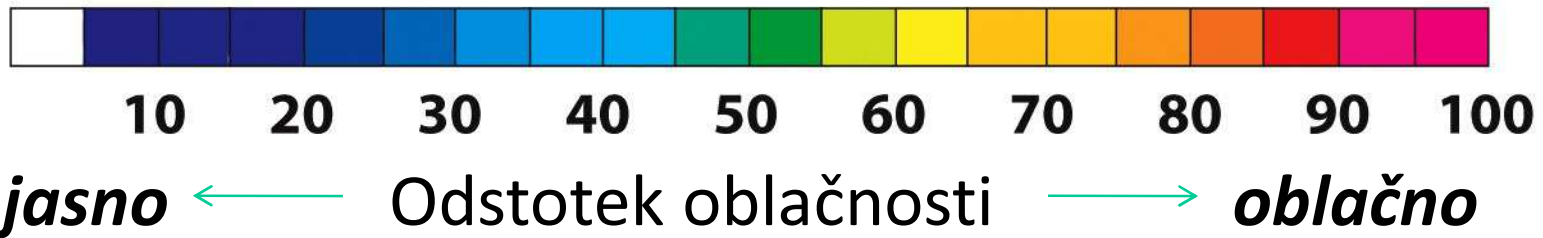
Sončno obsevanje na tleh **vpliv vremena** (npr. oblačnosti)

- Severna Afrika: najbolj osončen del Zemlje (letno 8500 MJ/m^2), ob Rdečem morju, celo $> 9000 \text{ MJm}^2$
- Najmanj so tla obsevana v oblačnih predelih južno od Grenlandije, na Spitzbergih in nad Beringovim morjem: $< 2500 \text{ MJ/m}^2$ letno.

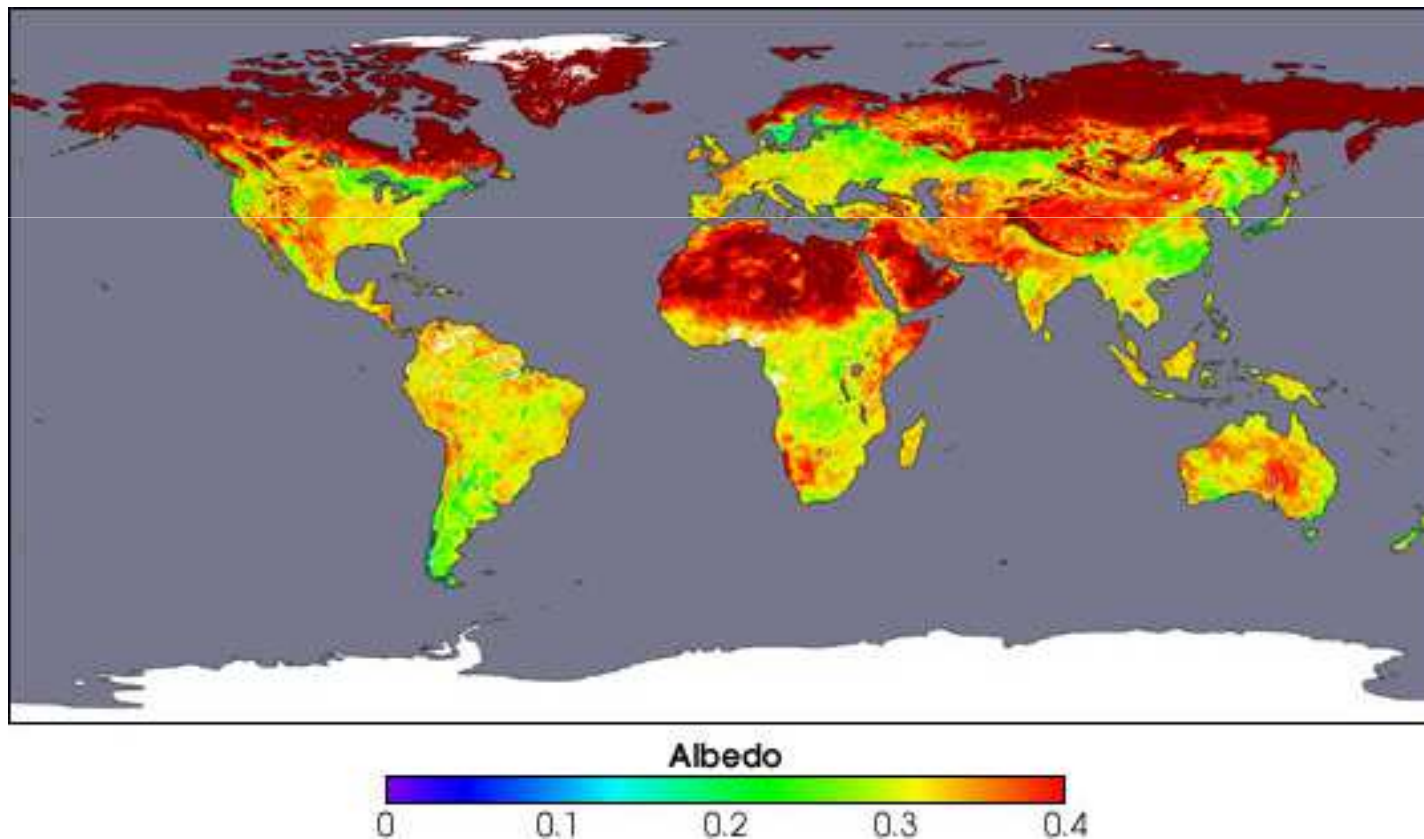

Kje na Zemlji je največ oblakov?

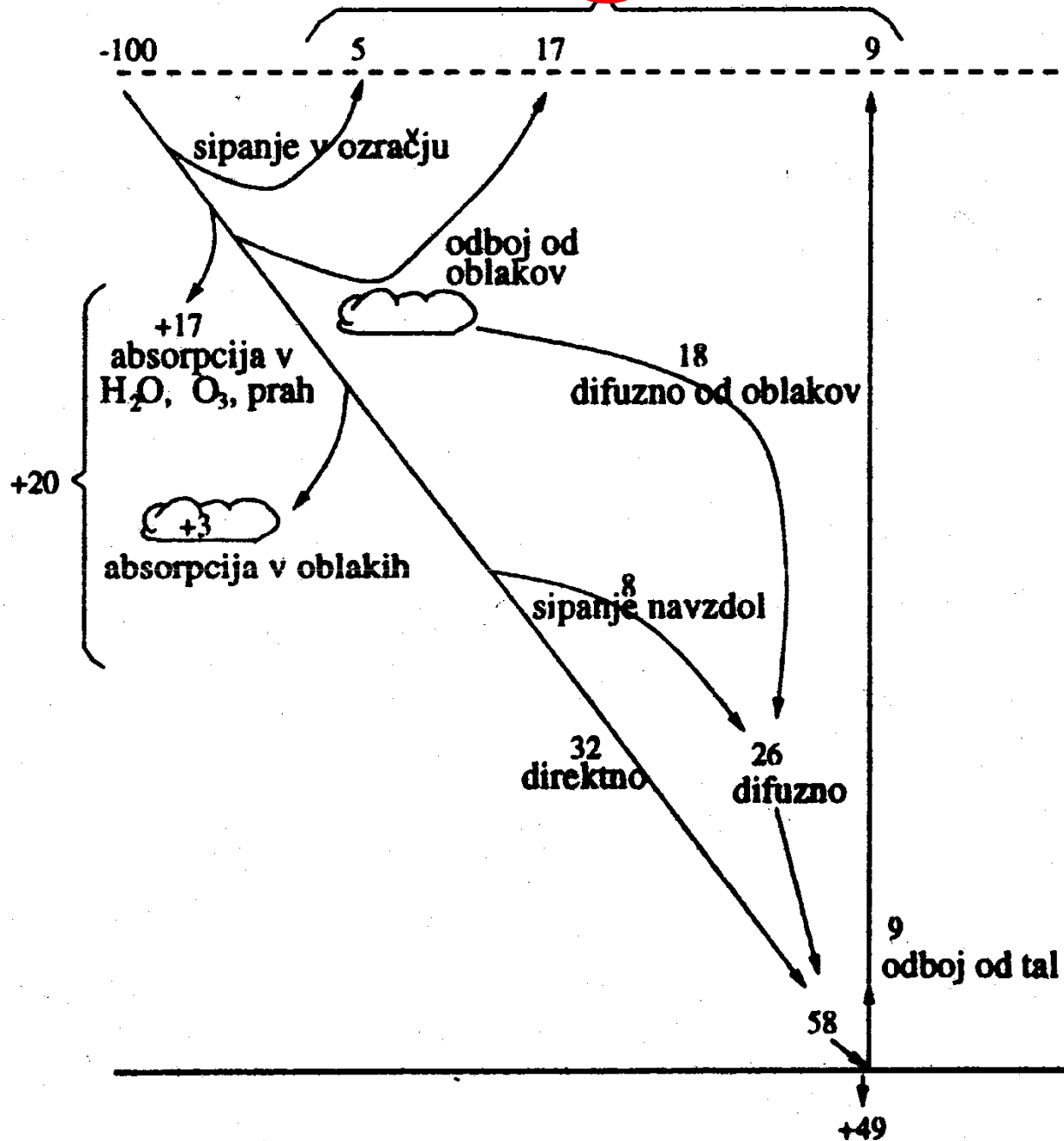
ODBOJ SONČNEGA SEVANJA NA TLEH (vloga albeda tal)

Vse sevanje, ki pride do tal, se ne absorbira.
Sahara je npr. svetla, tropski deževni gozd ali morje pa temna.

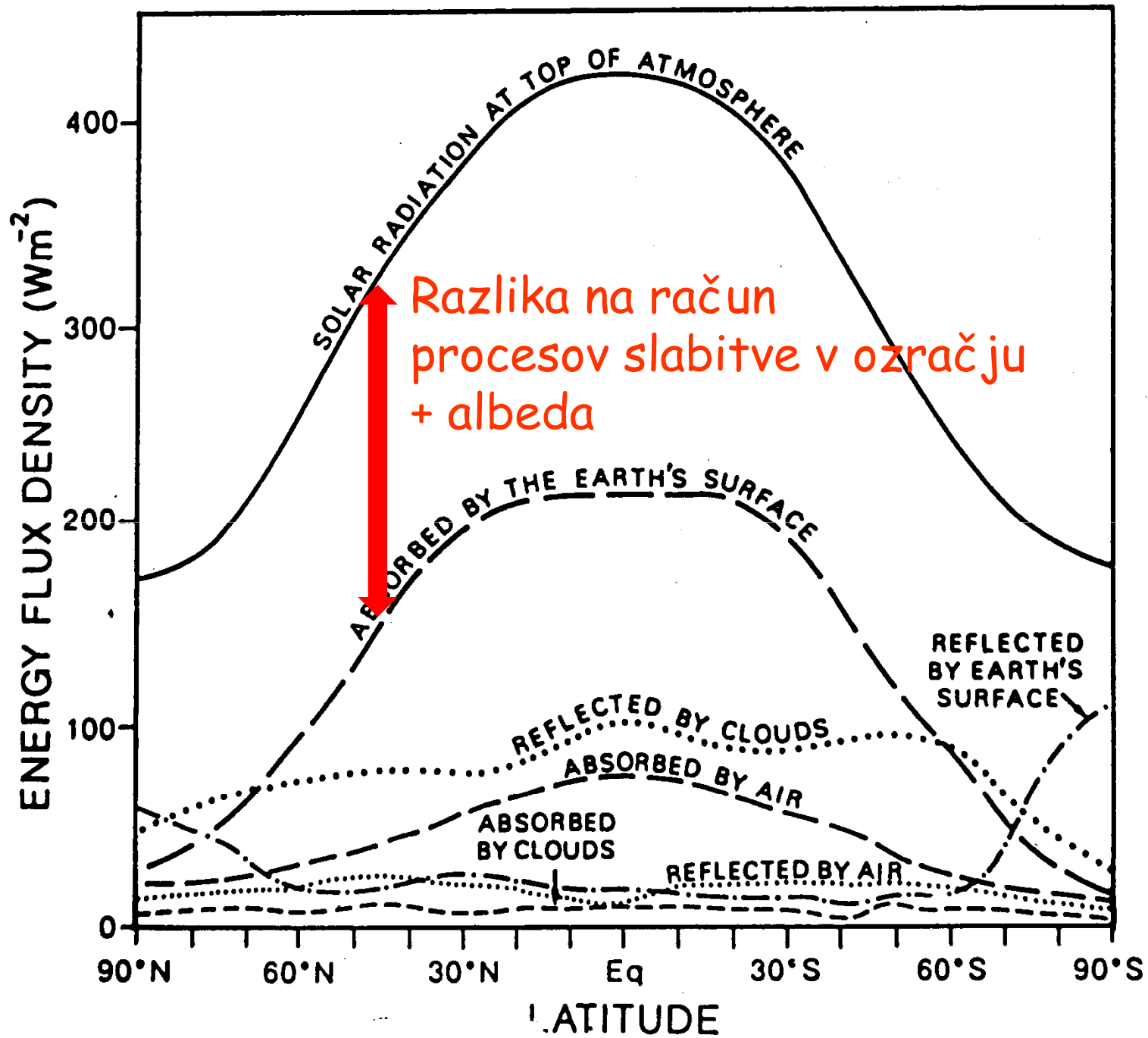

+31 → albedo Zemlje

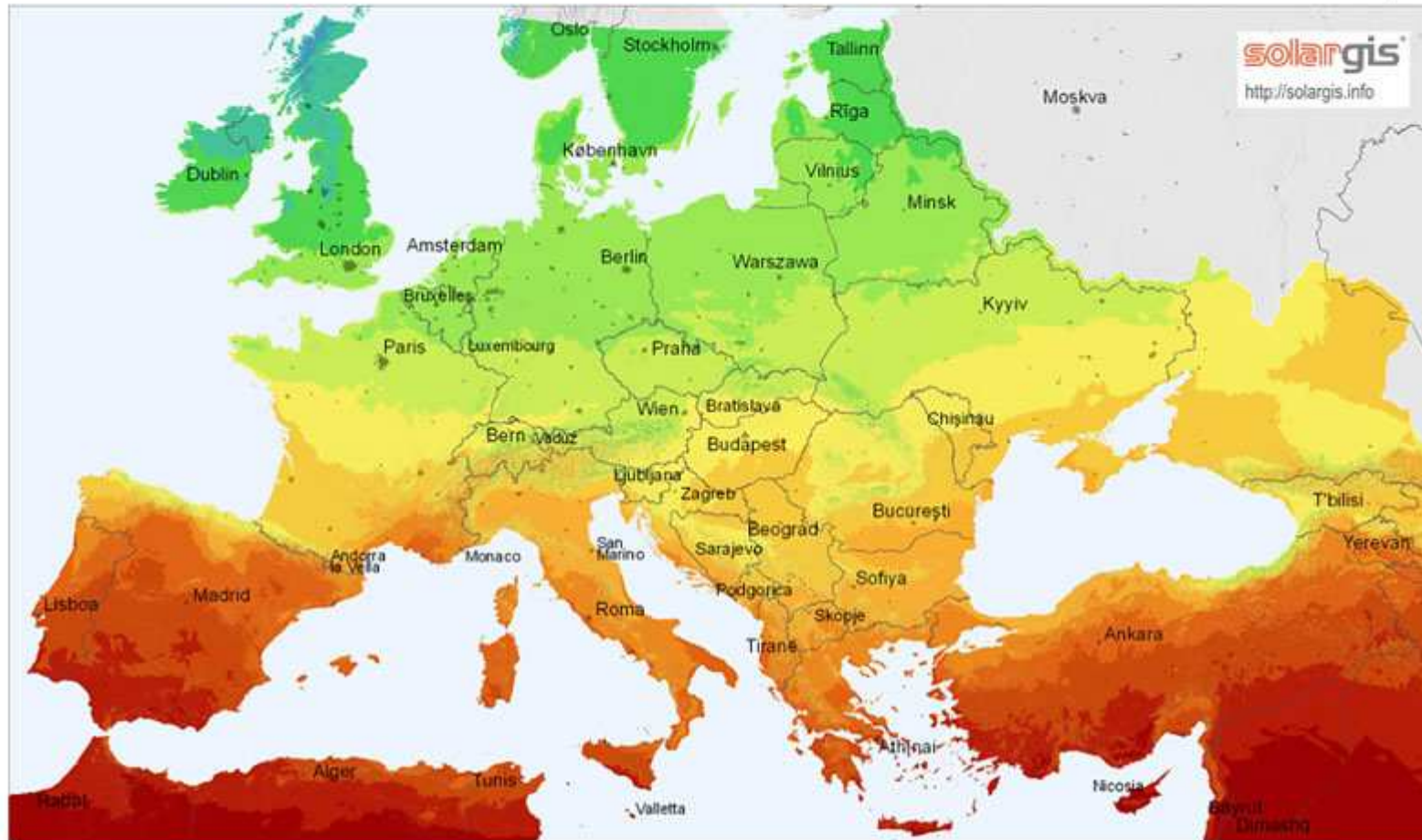

Slabitev
sončnega
sevanja pri
prehodu skozi
ozračje

Global horizontal irradiation

Europe

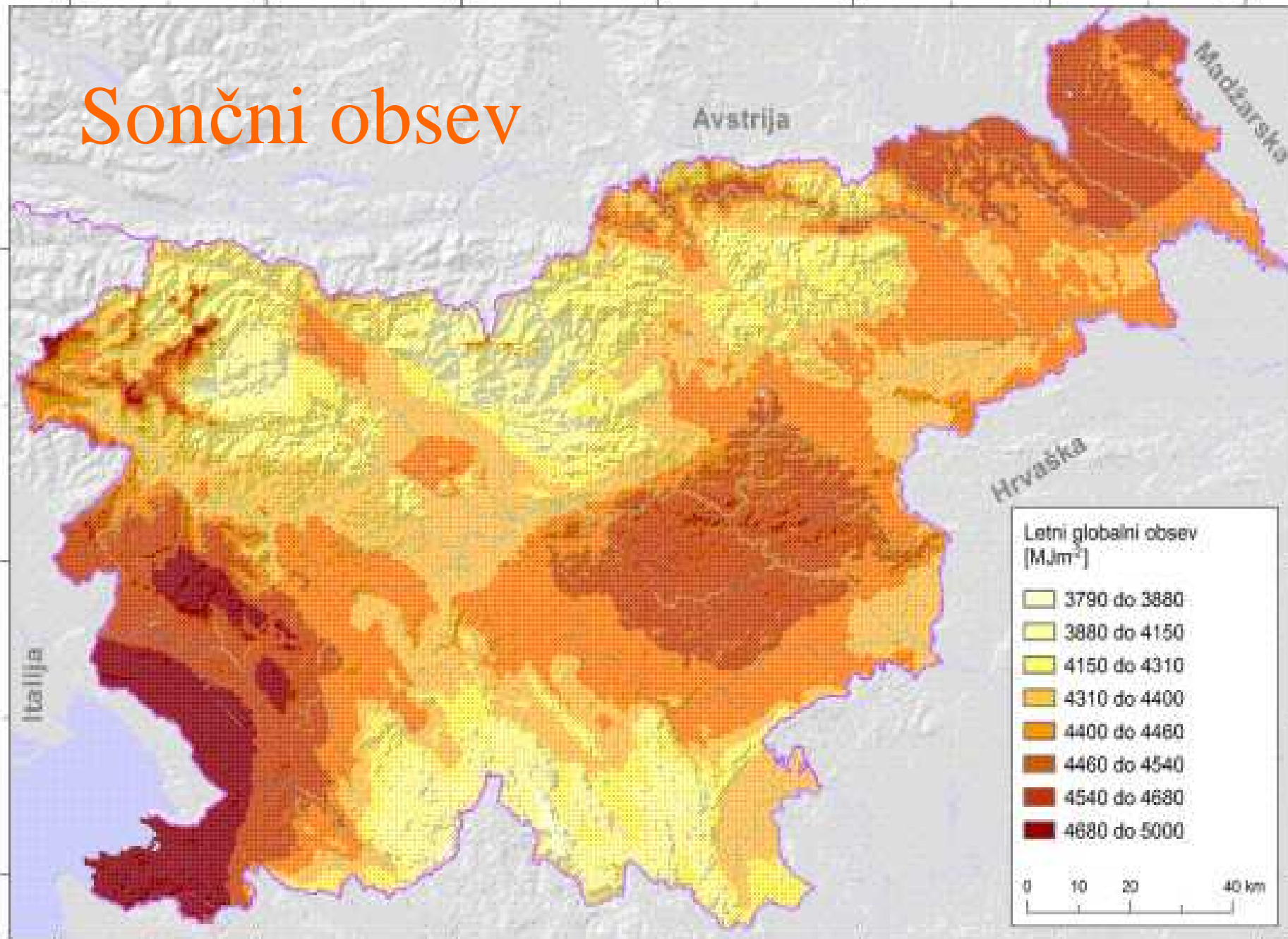
Average annual sum (4/2004 - 3/2010)

© 2011 GeoModel Solar s.r.o.

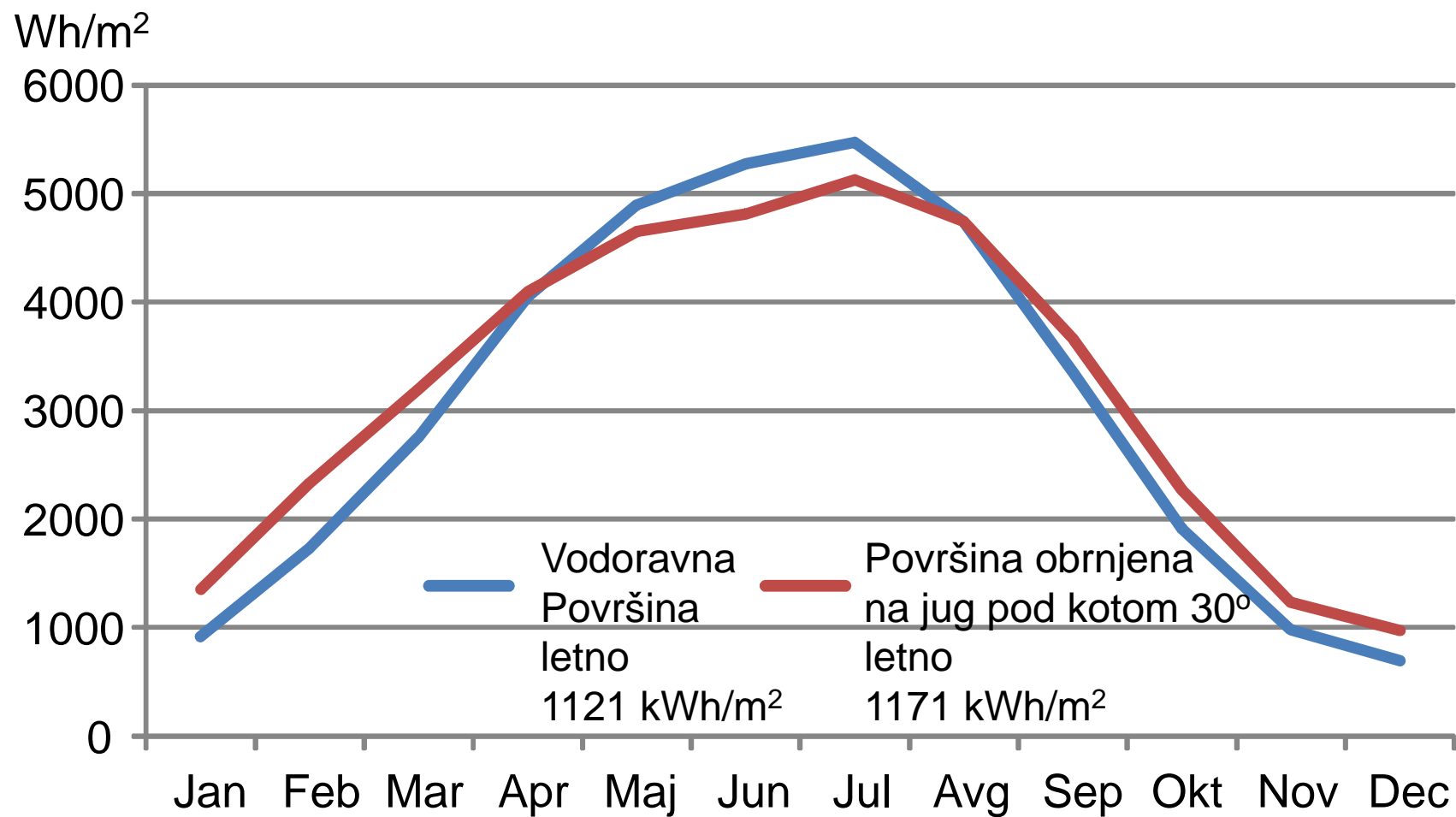
$$1 \text{ kWh} = 3,6 \text{ MJ}$$

Sončni obsev

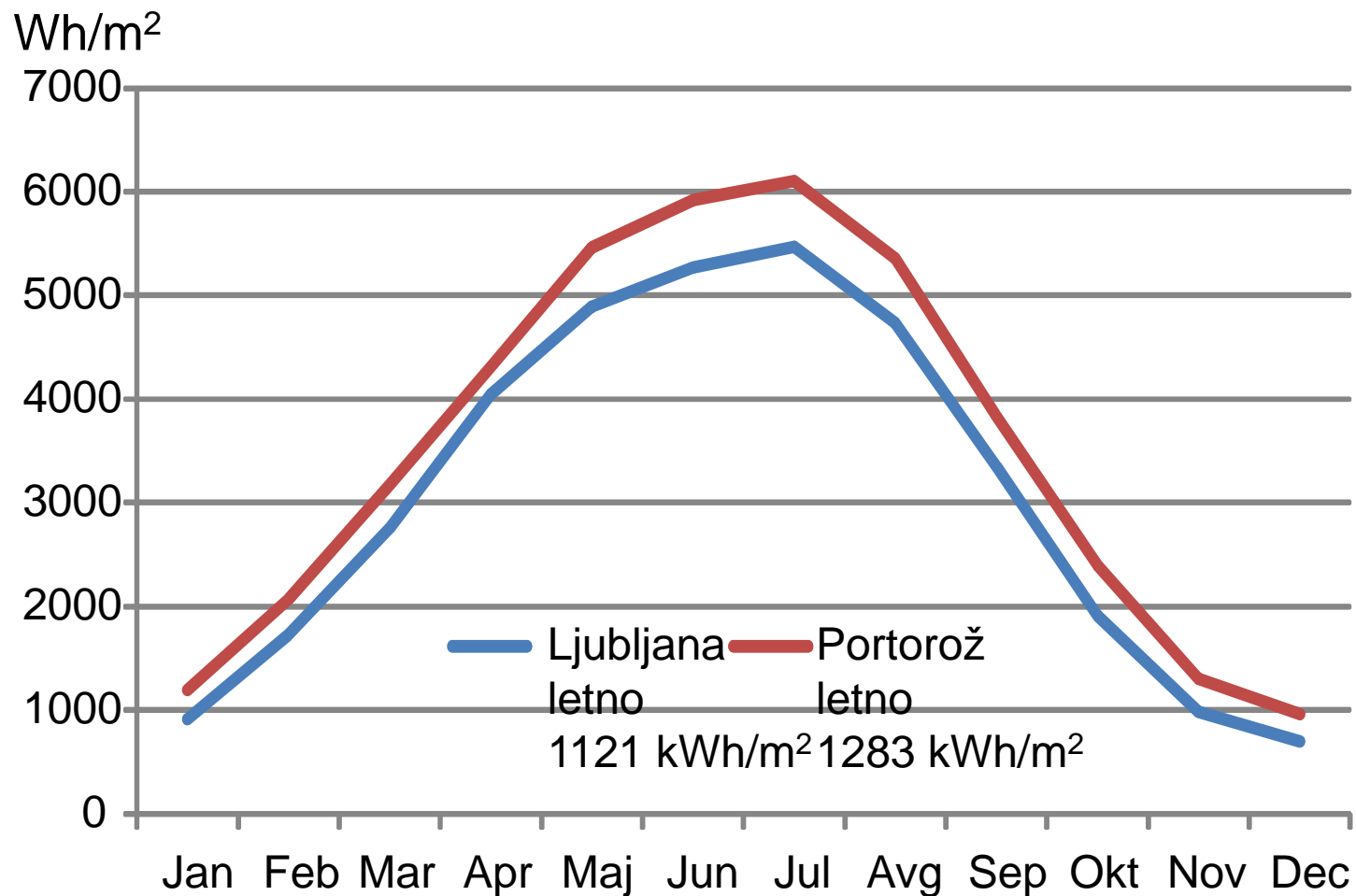

(UL FMF, BF, ter ZRC SAZU; podatki ARSO)

Sončni obsev za LJUBLJANO (obdobje 1971-2000)

Primerjava sončnega obseva vodoravne površine za LJUBLJANO in PORTOROŽ (obdobje 1971-2000)

14,4% več

KLIMATSKI DEJAVNIKI

2. dejavnik

- Sončno obsevanje
- **Transmisijske lastnosti atmosfere za prenos različnih sevanj**
- Cirkulacija atmosfere in oceanov
- Lastnosti površja
- Relief

Transmisijske lastnosti atmosfere za prenos različnih sevanj

Poudarki

- a) aerosol (praviloma hladilni učinek na podnebje)
- b) toplogredni plini (ogrevalni učinek)

ATMOSFERA= plinski ovoj, ki obdaja naš planet

ZRAK = mešanica raznih plinov, ki kemično ne reagirajo drug z drugim

SUH ZRAK - sestava

+ neznatne količine drugih plinov

- **žlahtni plini** (skupno 0,01 volumenskih %)
- **ozon** (10^{-6} vol. %)
- **vodna para**

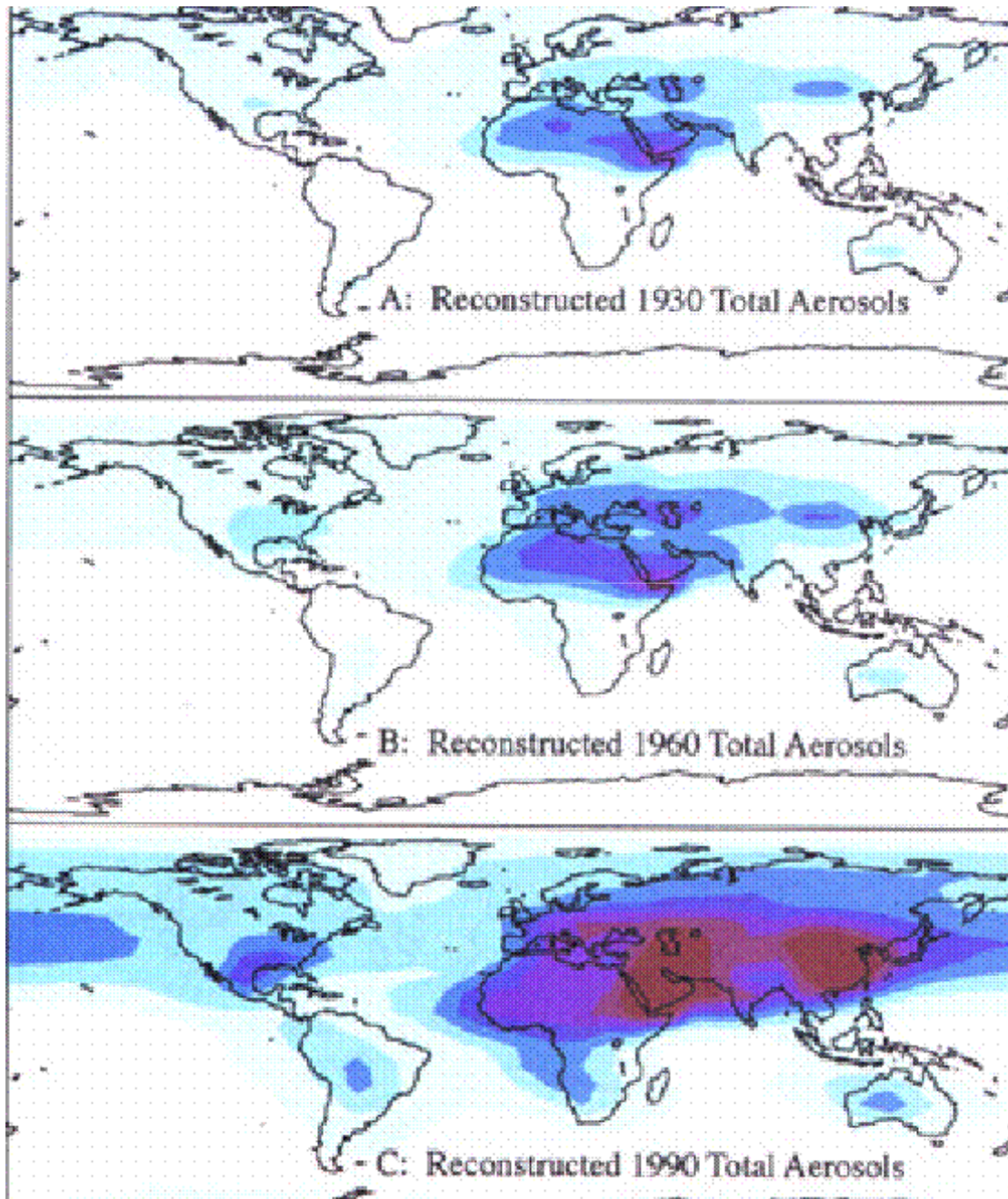
Plin	Volumenski %	utežni %
Dušik (N ₂)	78,09	75,52
Kisik (O ₂)	20,95	23,15
Argon (Ar)	0,93	1,28
Oglikov dioksid (CO ₂)	0,04	0,05

VLAŽEN ZRAK = suh zrak + vodna para

V atmosferi do 4 vol. % vode (vodna para, vodne kapljice, ledeni kristali)

+ AEROSOL = delci v trdnem in tekočem stanju in plinaste primesi

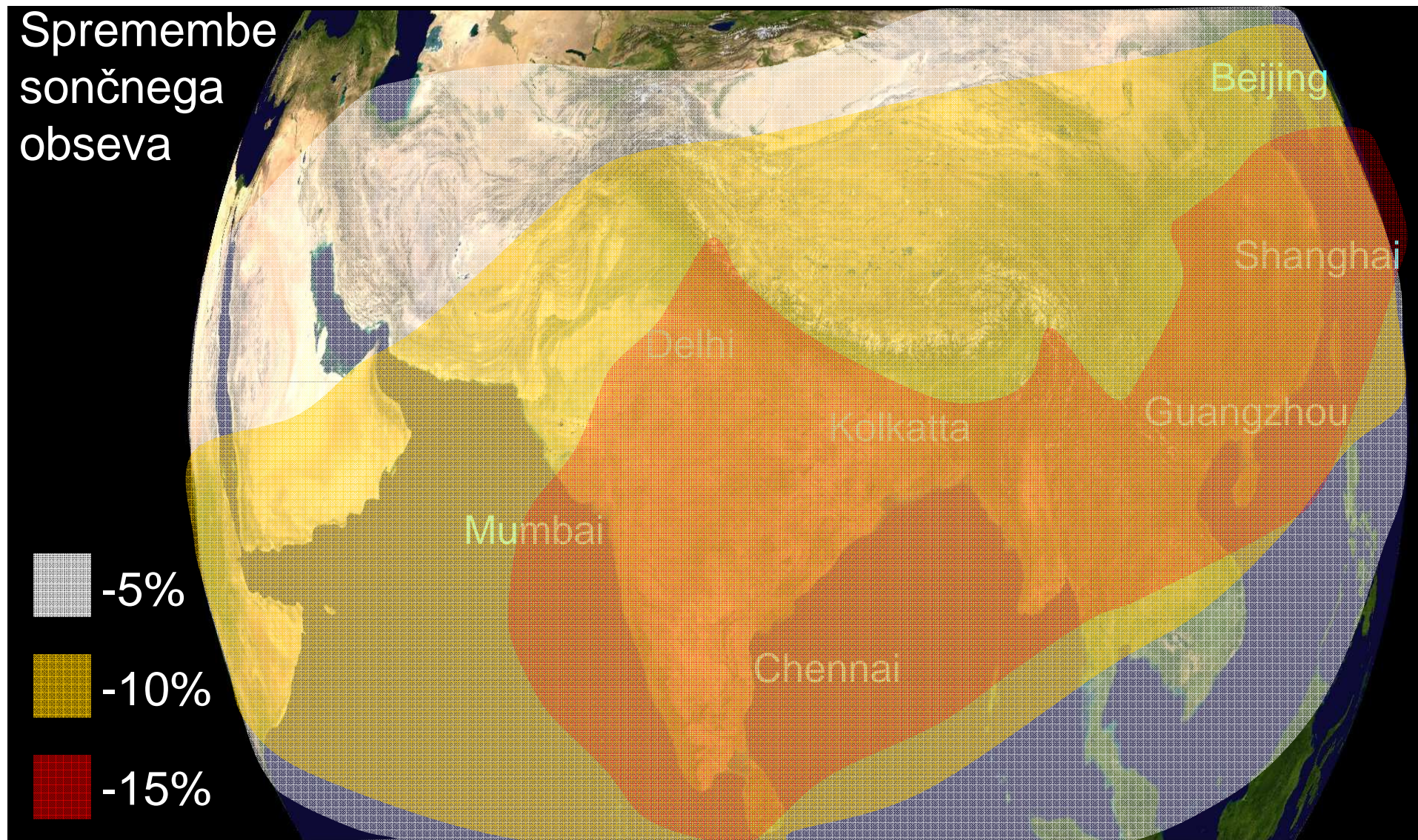
- prah in dim
- razni kristali soli (predvsem morske)
- kaplice kemičnih snovi
- živi organizmi
- bakterije, virusi, cvetni prah

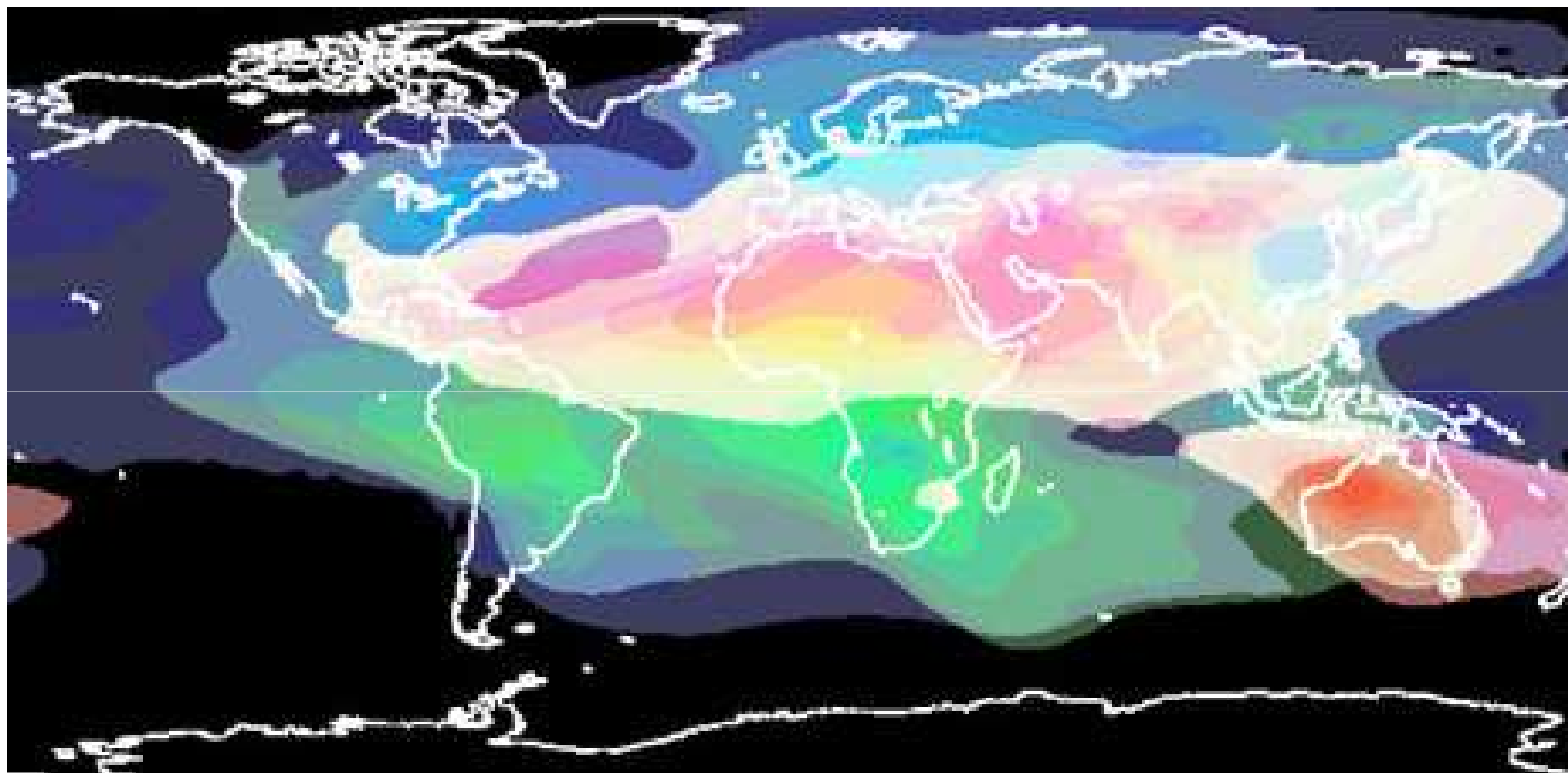
Aerosol
nekoč
in
danes

Azijski "rjavi oblak"

Letna povprečna mešanica aerosolov

Zeleno: ogljikov aerosol, Modro: Sulfatni, Rdeče: prah s tal

AEROSOL

Letna produkcija aerosola 2.6 Gtone/leto

10% aerosola je antropogenega izvora (0.3 Gton/leto)

Povprečna življenska doba aerosola v atmosferi 8.5 dni
(odvisna od radija aerosola)

npr. $r=0,1 \mu\text{m}$ blizu tropopavze 100 dni

Masa aerosola v atmosferi

$60 \text{ Mton} = 10 \mu\text{g}/\text{cm}^2$ zemeljske površine

Povprečna koncentracija aerosola v troposferi $10 \mu\text{g}/\text{m}^3$

Izjemno pomemben je vulkanski aerosol:

tekoč in trden

silikati, $\text{H}_2\text{SO}_4/\text{H}_2\text{O}$ (70%/30%)

sulfati, nitrati, kloridi

Aerosol zapušča atmosfero na 3 načine

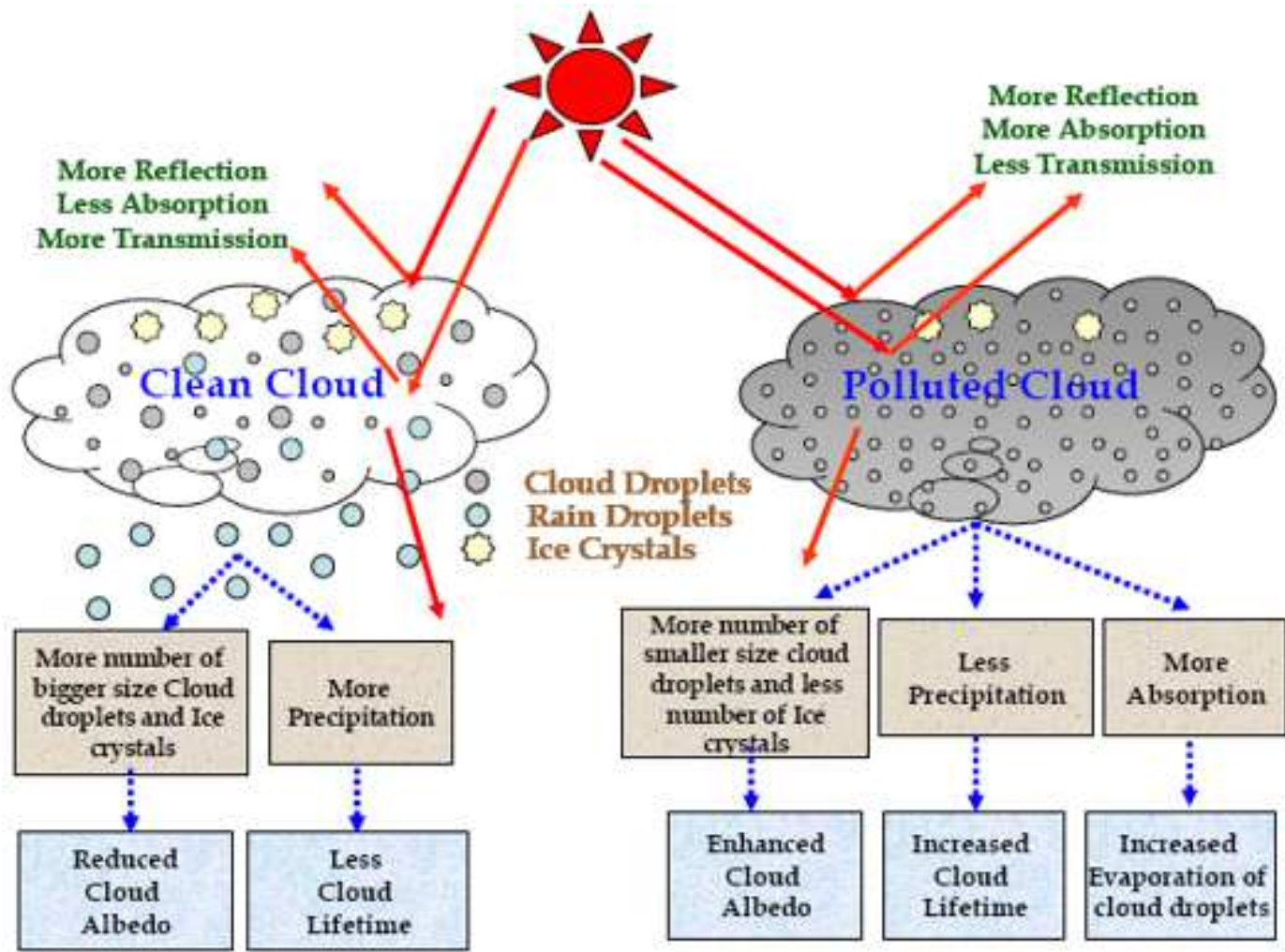
- kot kondenzacijsko jedro, ki izpade s padavinami
- z izpiranjem iz atmosfere (izperejo ga že formirane kapljice)
- kot suh depozit (gravitacija)

AEROSOL

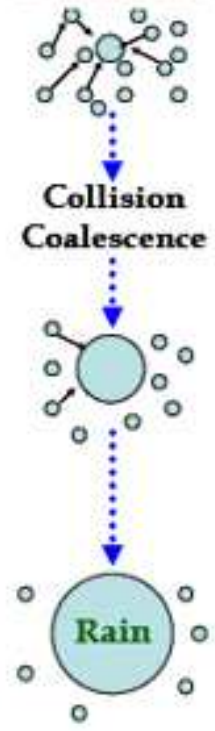
direktni in indirektni vplivi na klimatske razmere

- **direktni vplivi:**
spreminjanje prehoda KV in DV sevanja skozi atmosfero (povečanje absorbcije in sipanja)
- **indirektni vplivi :**
spreminjanje mikrostrukture vodnih oblakov (povečanje števila kapljic, ki so manjše)
spreminjanje optičnih lastnosti oblakov (povečan albedo, povečana absorbtivnost)

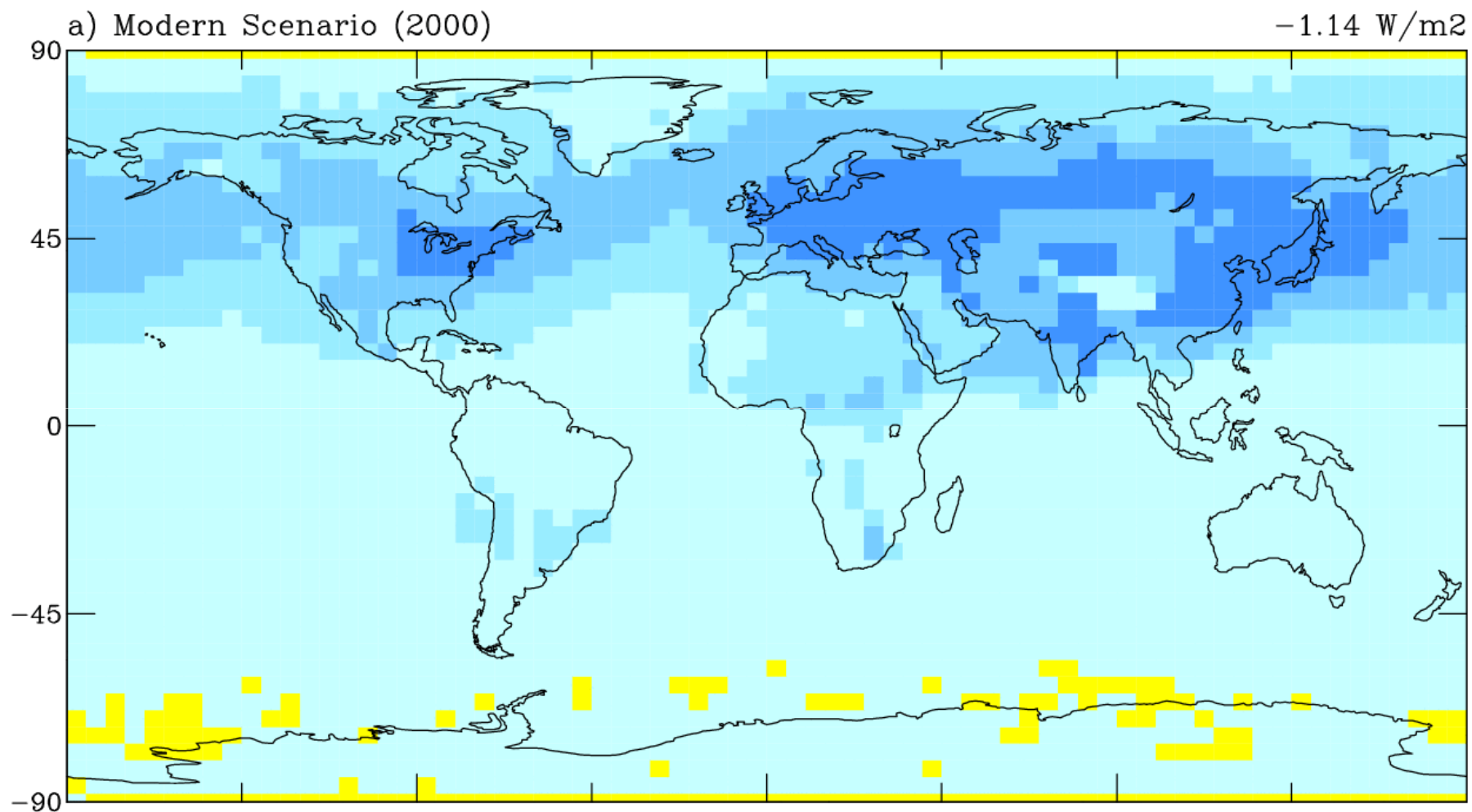

Cloud Microphysical Processes

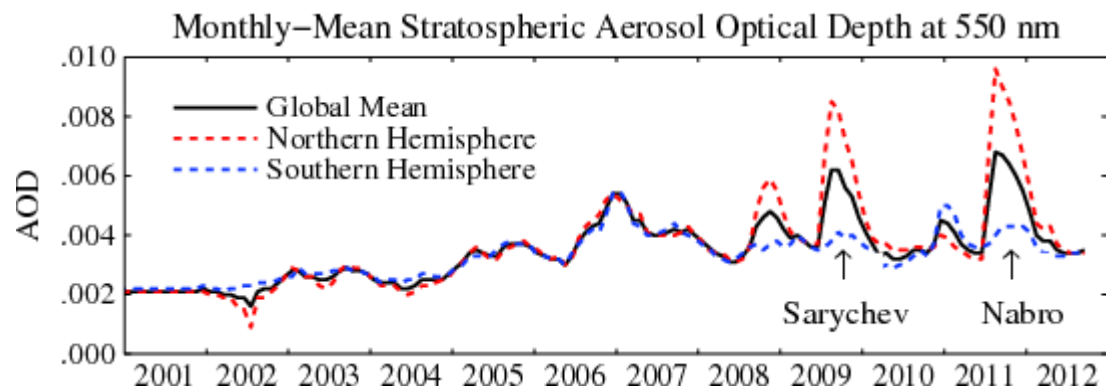
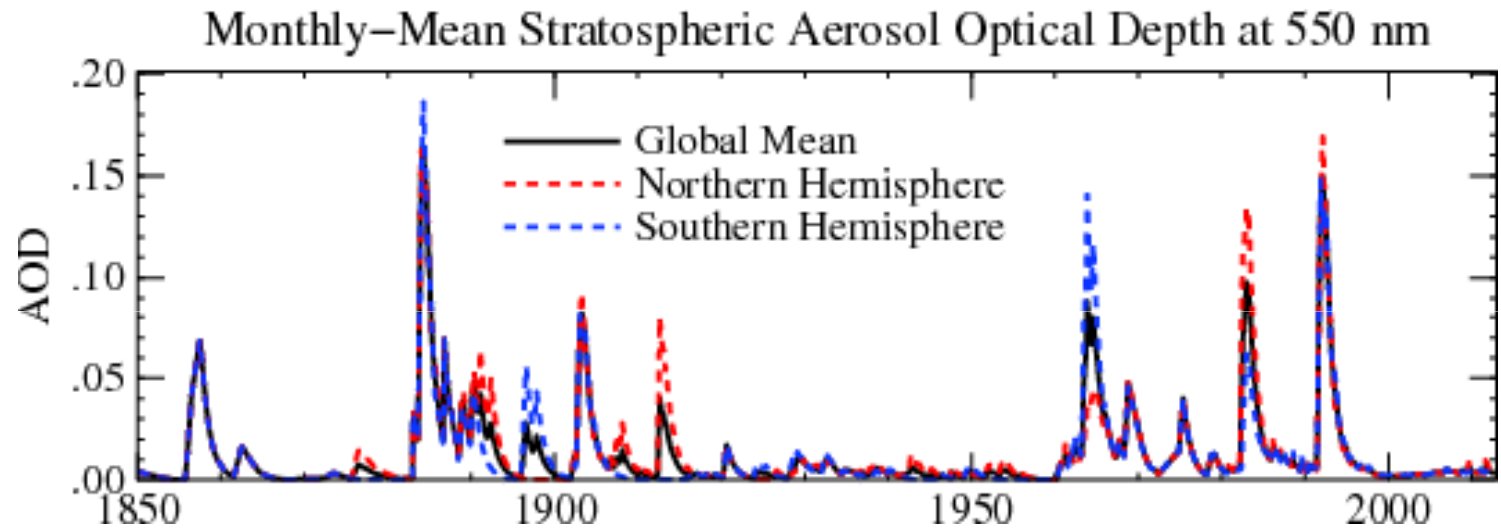
Neposredni vpliv aerosola na sevalno bilanco danes

VULKANIZEM

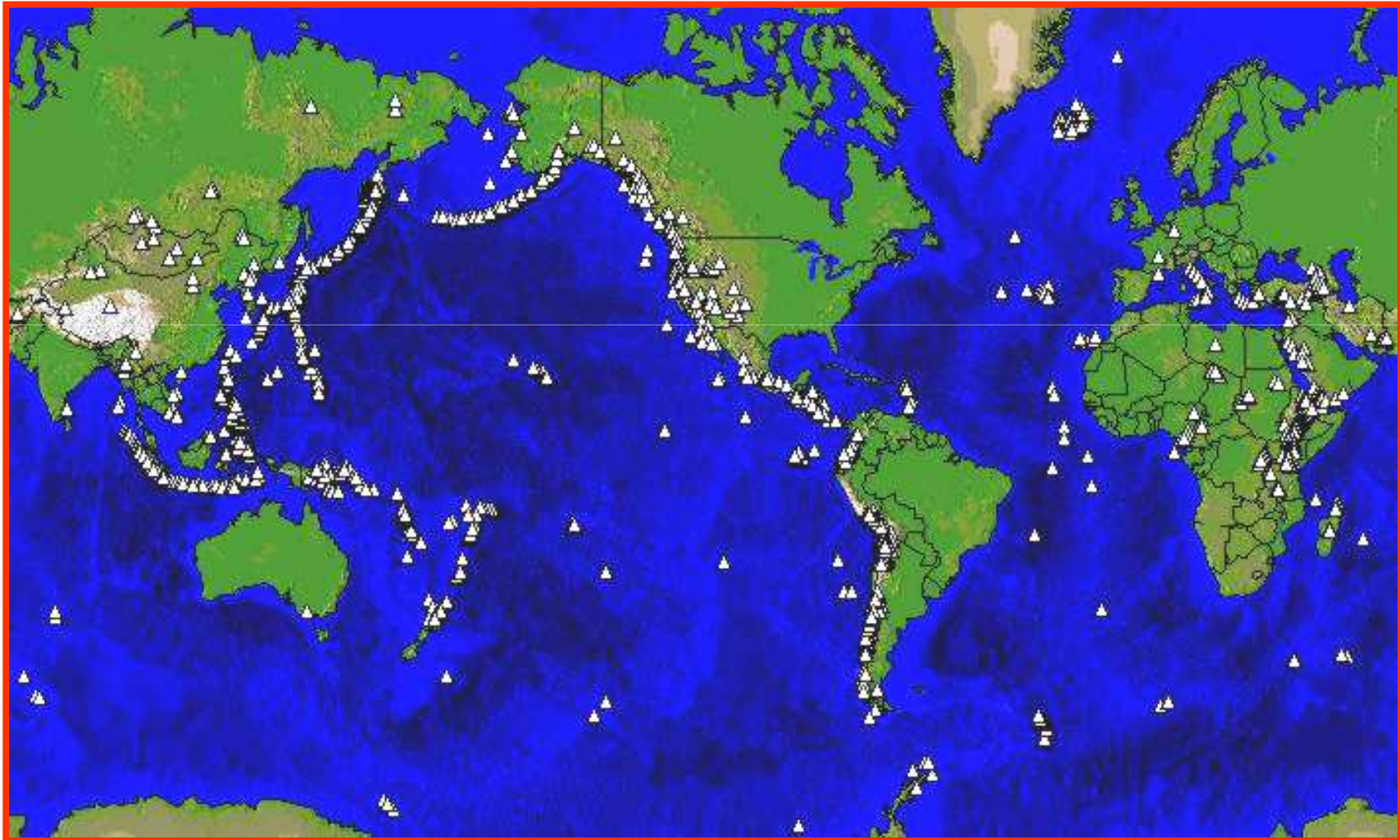
- Statistika s stališča klimatskih razmer
  - Povprečno vsakih 20 let: močan izbruh
  - Povprečno vsakih 100 let: izjemno močan izbruh
- Vulkanski aerosol: tekoč in trden
  - silikati, $\text{H}_2\text{SO}_4/\text{H}_2\text{O}$ (70%/30%)
  - sulfati, nitrati, kloridi

Aerosol v stratosferi

Vulkanska karta

Santorini, 1628 BC

Etna, 44 BC

Lakagígar, 1783

Tambora, 1815

Toba, 71,000 BP

Znameniti Vulkanski izbruhi

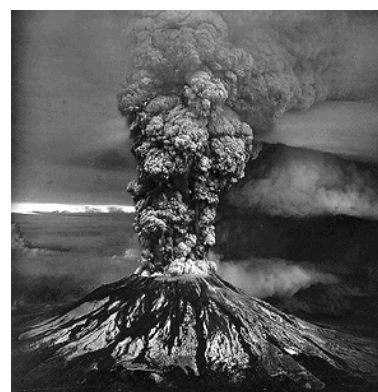
Krakatau, 1883

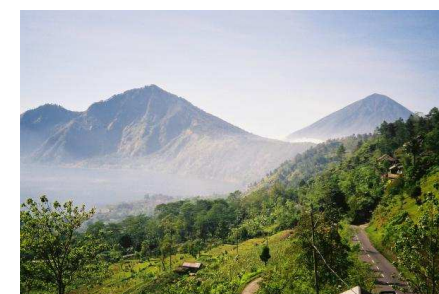
Pinatubo, 1991

El Chichón, 1982

Sv. Helena, 1980

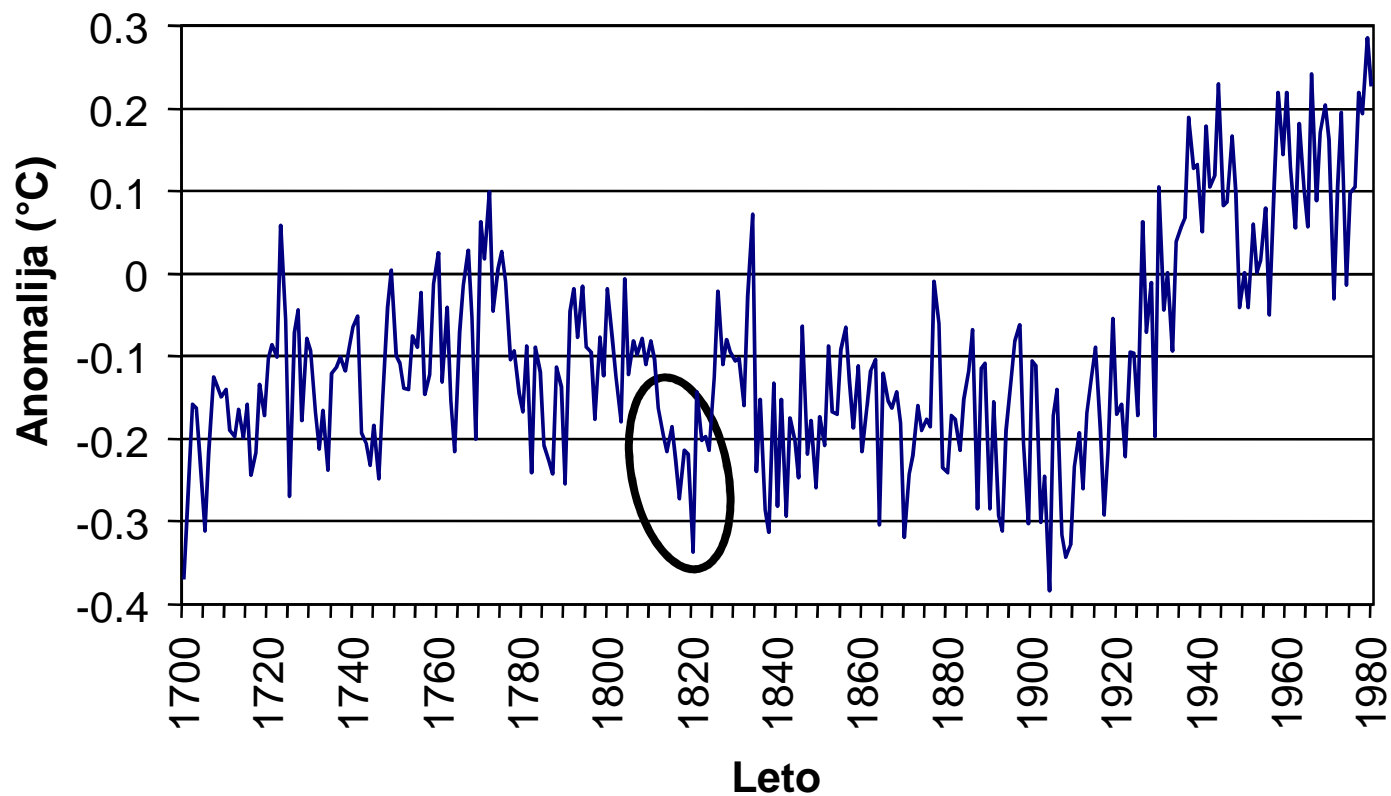

Agung, 1963

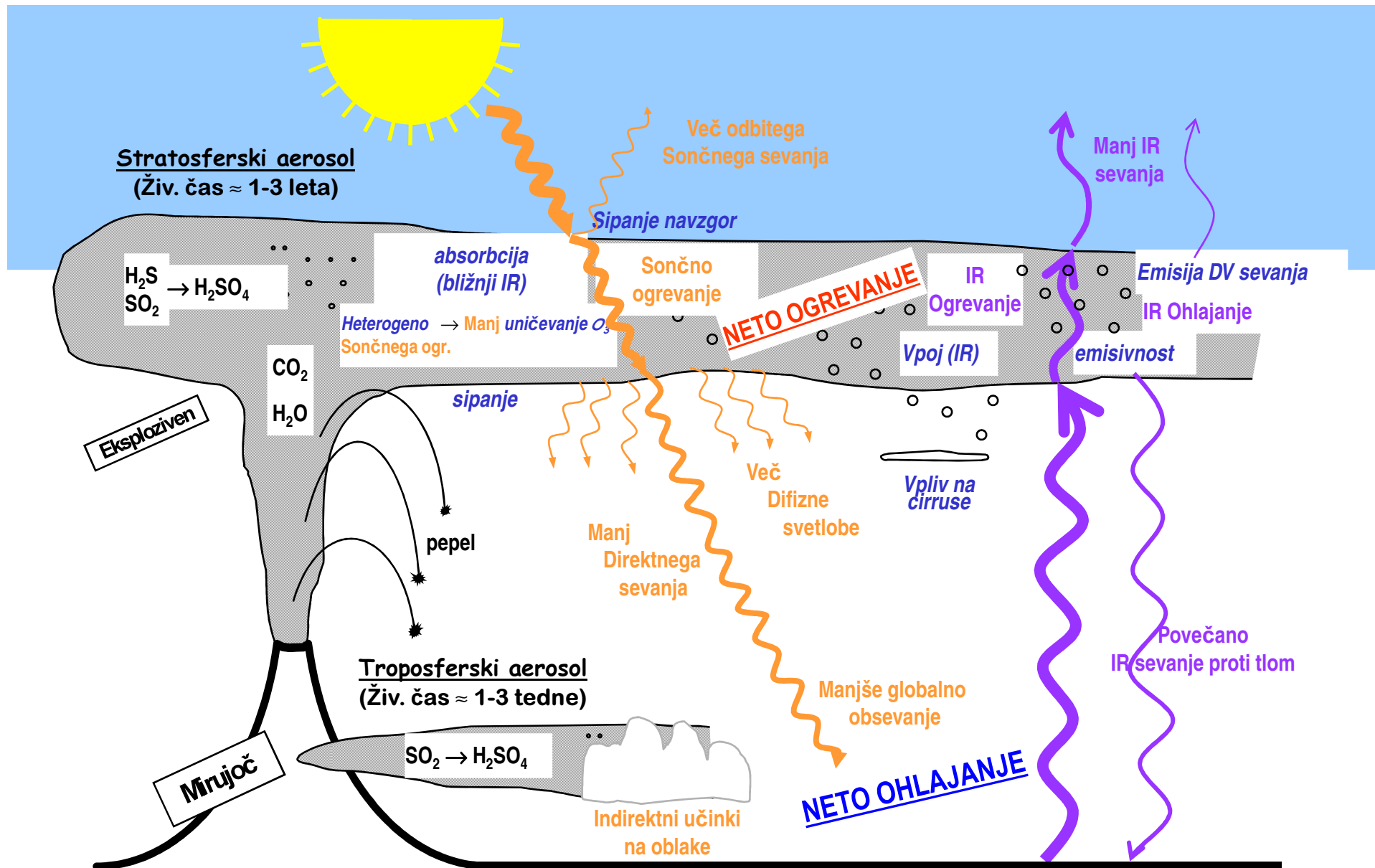

Tambora je l.1815
v kombinaciji s predhodnim izbruhom neznanega vulkana 1809,
povzročila "Leto brez poletja"-1816

Rekonstrukcija globalne temperature pri tleh

Mann et al. (2000)

Velikosti izbruhov

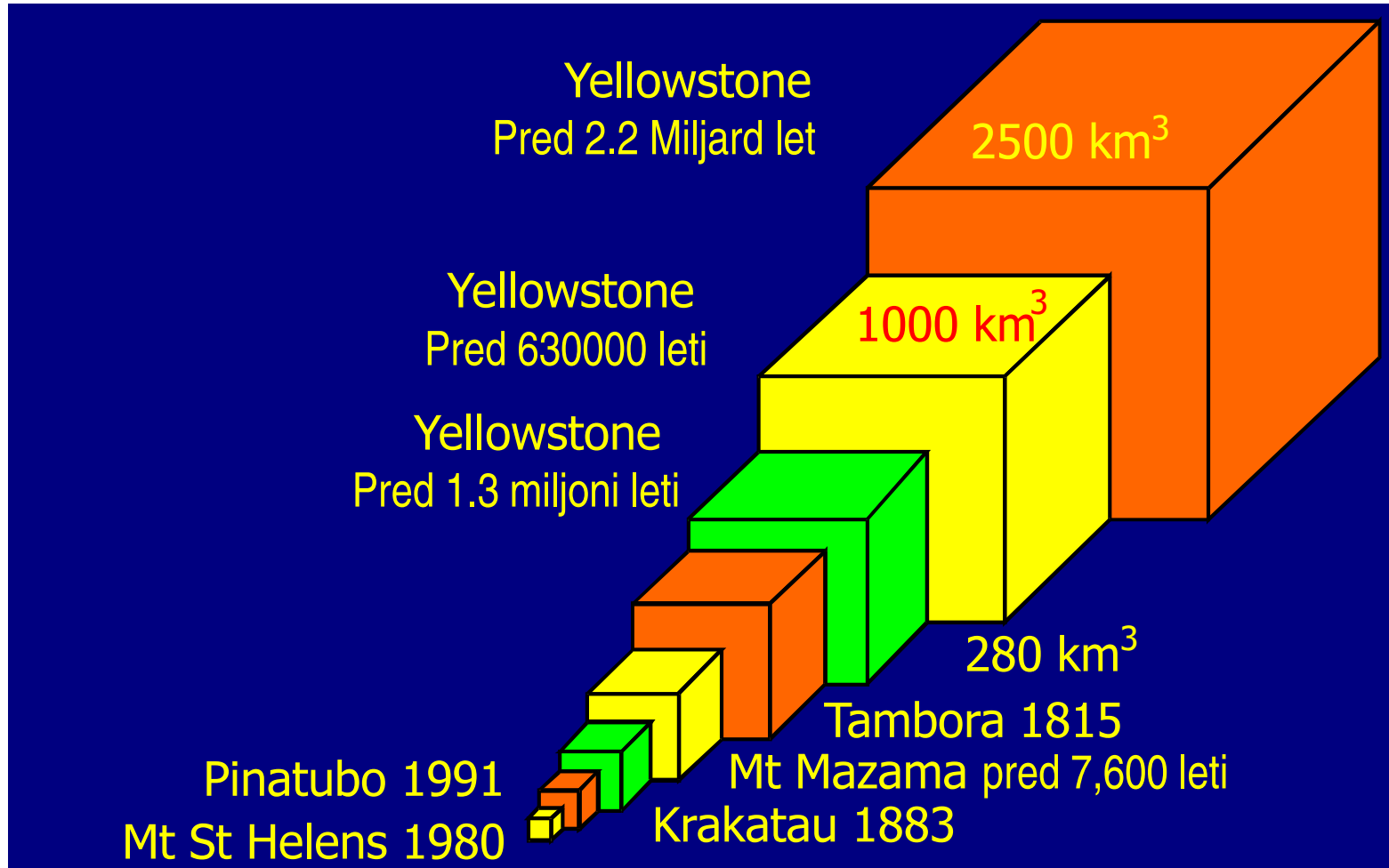
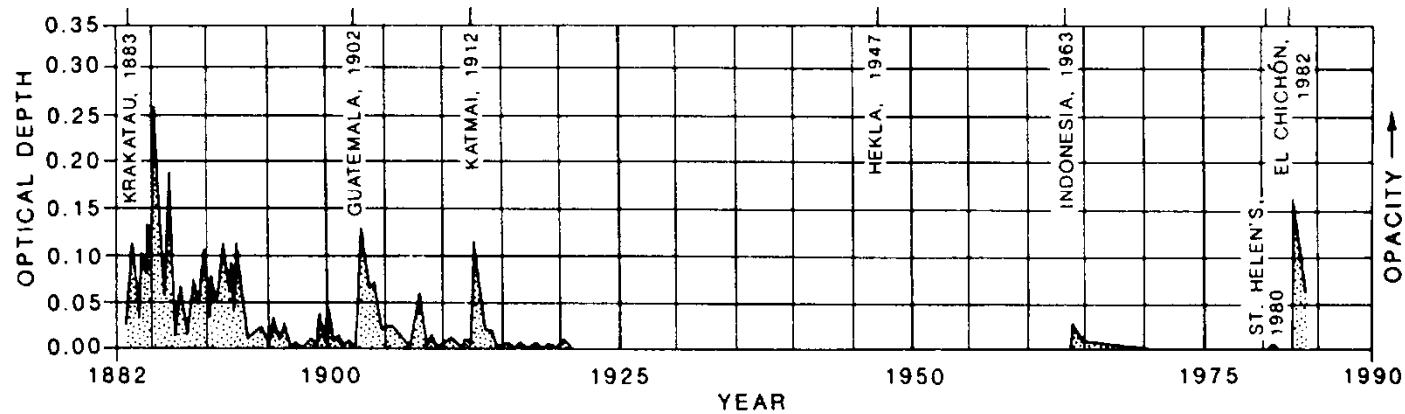
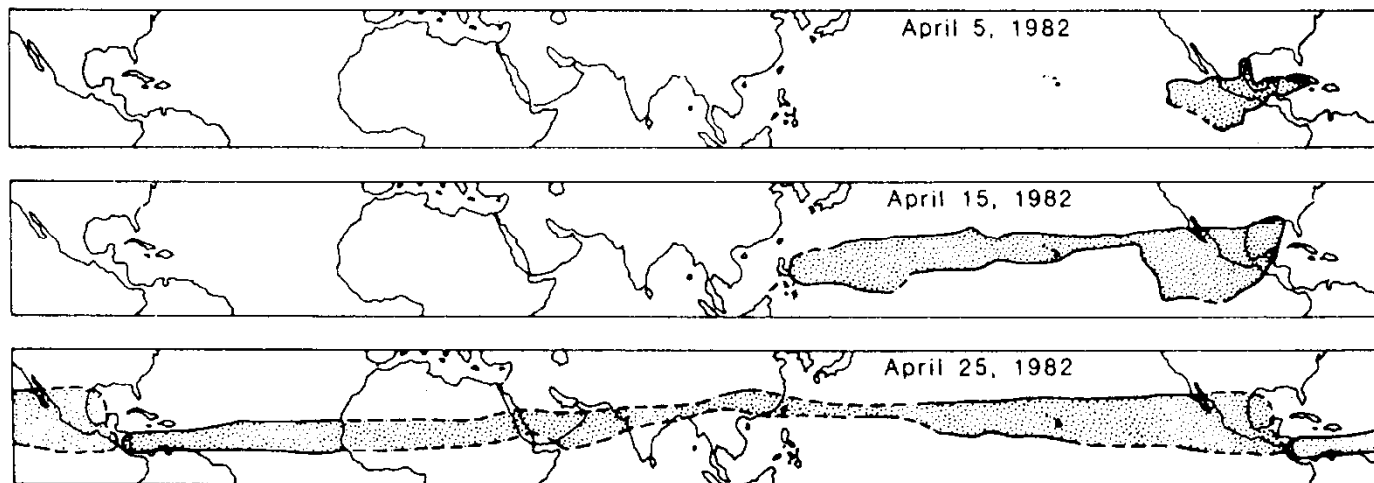

Figure 1.10 The average opacity of the stratosphere of the northern hemisphere during the past century measured from the intensity of sunlight and starlight. Some general correlation with major volcanic eruptions is indicated.

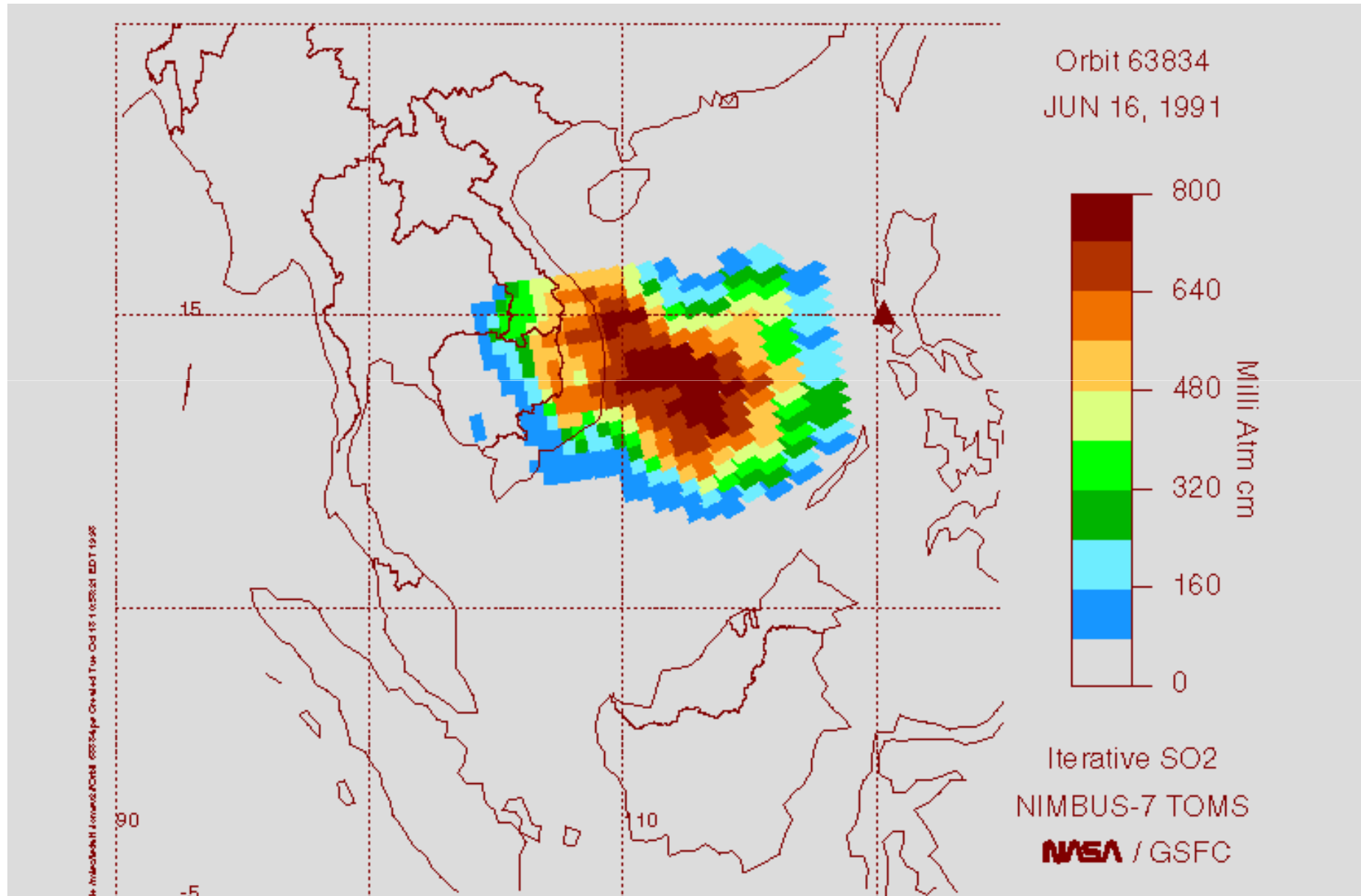
Source: From 'The atmospheric effects of El Chichón' by M. R. Rampino and S. Self (copyright © 1984 by Scientific American Inc. All rights reserved).

Figure 1.11 The spread of the volcanic dust cloud following the main eruption of the El Chichón volcano in Mexico on 3 April 1982. A strong zonal wind circulation carried the dust cloud at an average speed of 20 m s^{-1} (45 mph) so that it encircled the globe in less than three weeks.

Source: From 'The atmospheric effects of El Chichón' by M. R. Rampino and S. Self (copyright © 1984 by Scientific American Inc. All rights reserved).

Pinatubo SO₂ aerosol

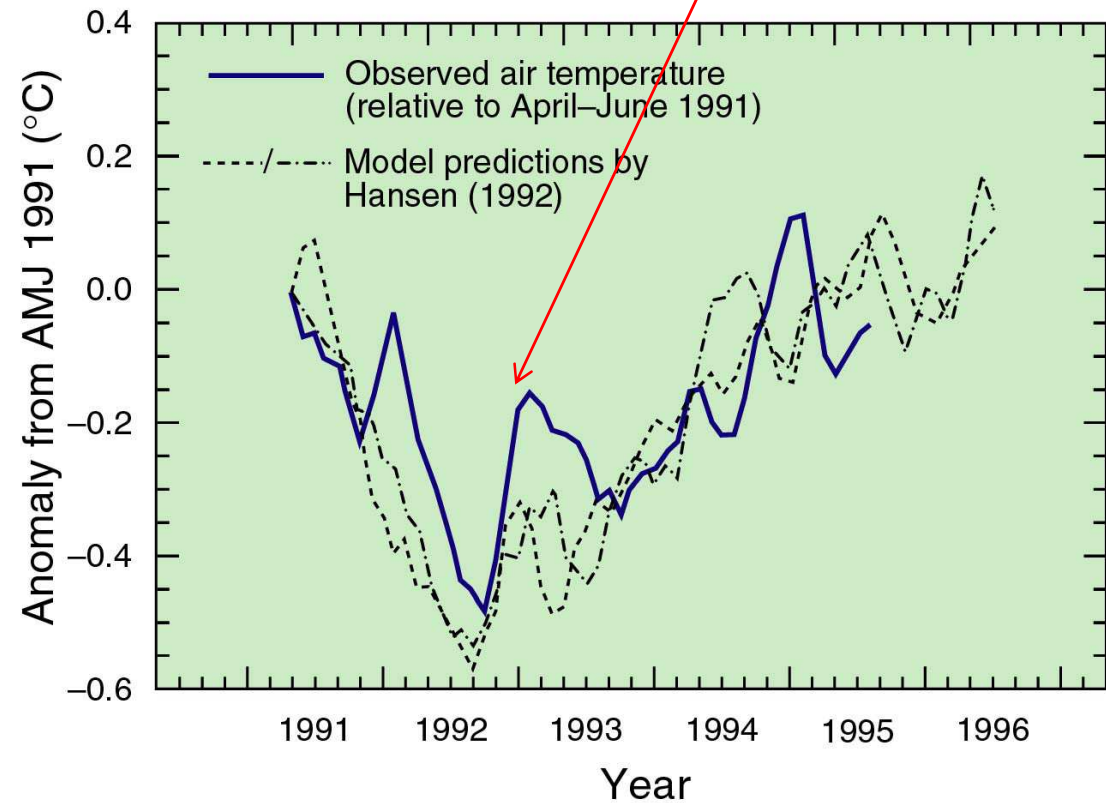

Pinatubo
12. junij 1991

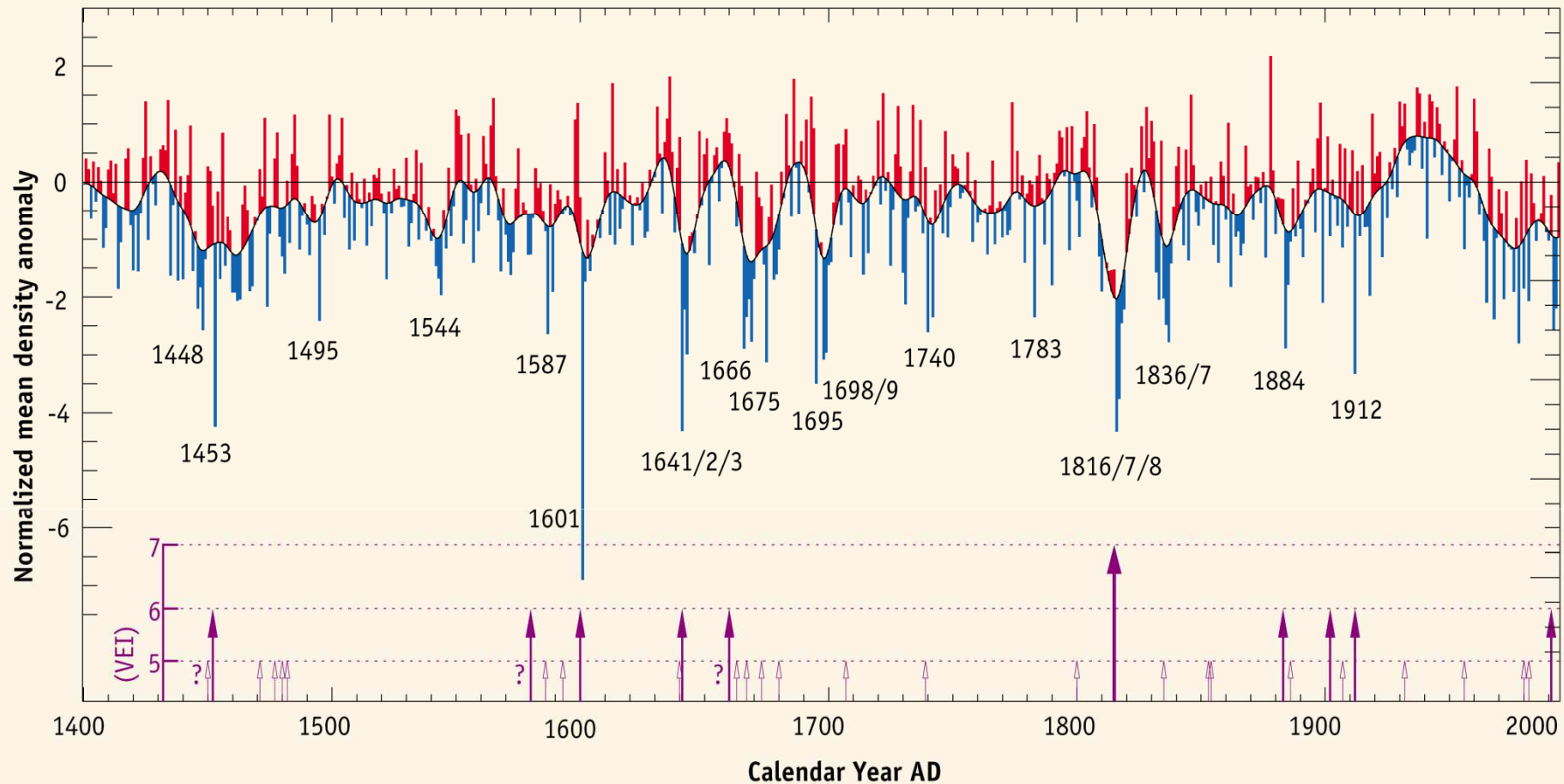
3 dni pred glavnim
izbruhom 15.6.1991

Vpliv izbruha Mt. Pinatubo na globalno temperaturo

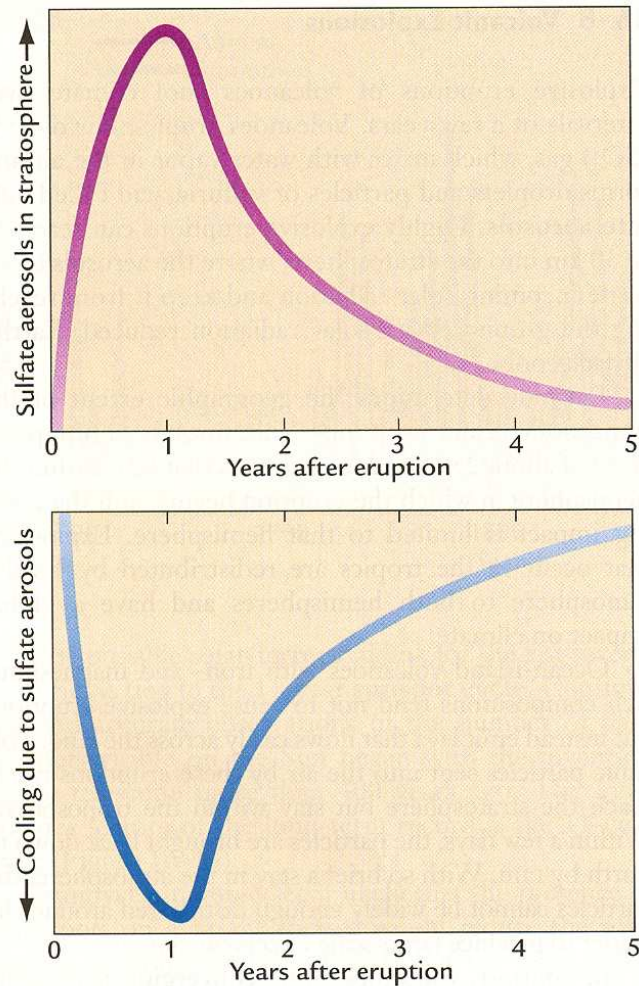
Hemispheric coolings linked to volcanic eruptions

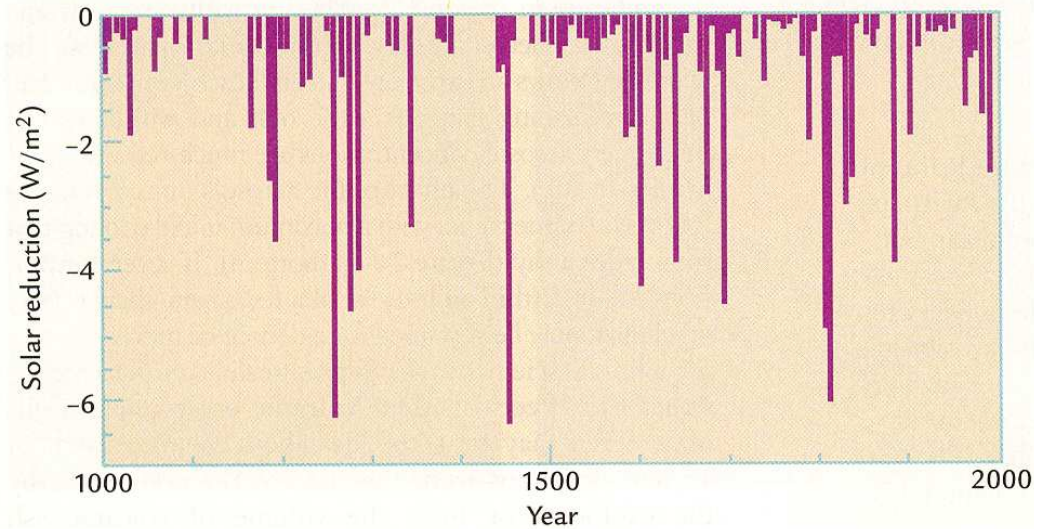
Over the last 600 years, all the known (and several, as yet unidentified) major volcanic eruptions are marked by changes in mean tree ring density (linked to lower spring/summer temperatures) for a set of records covering much of the boreal forest zone in the Northern hemisphere. The Volcanic Explosivity Index VEI is a rough measure of magnitude. Note that most events have an annual impact, but the impact of strong events, as in 1641 and 1816, lasted for several years.

source: Briffa et. al. (1998) *Nature*, 393, 450-455.

FIGURE 16-15 Volcanic explosions and cooling Large volcanic eruptions (top) launch sulfate aerosols into the stratosphere and (bottom) cool climate for a few years. (Adapted from R. S. Bradley, “The Explosive Volcanic Eruption Signal in Northern Hemisphere Continental Temperature Records,” *Climate Change* 12 [1988]: 221–43.)

FIGURE 16-16 Volcanic explosions and solar radiation An estimate of the history of volcanic explosions during the last millennium shows their decadal-scale (and longer) effect in reducing the intensity of incoming solar radiation. (Adapted from T. Crowley, et al., “Modeling Ocean Heat Content Changes During the Last Millennium,” *Geophysical Research Letters* 30 [2003]: GL017801).